

LAPSI JA VANHEMPI MAAHANMUUTTAJAPERHEESSÄ
– ajatuksia ja tietoa arjen tueksi

Outi Kuoppala

Tuire Tuovinen

OT, syksy 2009

Diakonia-ammattikorkeakoulu,

Etelä, Järvenpään yksikkö

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 PRODUKTION TAVOITTEET	6
3 KOHTEEN KUVAUS	7
3.1 Keravan sosiaali- ja terveysviraston maahanmuuttajatyö	7
3.2 Monikulttuurinen perhekerho Topaasi	8
4 VANHEMMUUS LAPSEN PARHAAKSI	10
5 KULTTUURI, VANHEMMUUS JA UUSI YHTEISKUNTA	11
5.1 Kulttuuri ja lapsen yhteiskunnallinen asema	12
5.2 Kahden kulttuurin vanhemmuus	13
6 LAPSEN MUKANA ARJESSA	15
6.1 Akkulturaatio, kulttuuriin sopeutuminen	15
6.2 Arkielämän taidot	16
6.3 Hyväksyminen ja rakkauden näyttäminen	17
6.4 Rajat ja turvallisuus	18
6.5 Vanhemmuus ja fyysinen kuritus	19
7 LAPSUUDEN KEHITYSVAIHEET	22
7.1 Lapsi 0–2-vuoden iässä	22
7.2 Lapsi 3–4-vuoden iässä	25
7.3 Lapsi 4–5-vuoden iässä	27
7.4 Lapsi 5–6-vuoden iässä	30
8 PROSESSIN KUVAUS	34
8.1 Tapaaminen yhteistyötahojen kanssa	35
8.2 Tekstin kirjoittaminen ja muokkaus	36
8.3 Tekstin kirjoittaminen helppolukaiseksi oppaaksi ja kuvitus	36
8.4 Oppaan testaus ja muokkaaminen	38
9 POHDINTA	41
10 EETTISYYS JA KRITIIKKI	43
LÄHTEET	44
LIITE 1. Opas	48

TIIVISTELMÄ

Kuoppala, Outi & Tuovinen, Tuire. Lapsi ja vanhempi maahanmuuttajaperheessä – ajatuksia ja tietoa arjen tueksi. Järvenpää syksy 2009, s 62, 1 liite. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Etelä, Järvenpää. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK)+ lastentarhanopettajan virkakelpoisuus.

Opinnäytetyömme oli produktio ja tarkoituksenamme oli työstää työväline, opas, Keravan monikulttuuriselle sosiaalityölle sekä monikulttuurisen perhekerho Toopaasin työntekijöille. Oppaan idea on auttaa työntekijöitä tukemaan maahanmuuttajavanhempia heidän kasvatustyössään. Lisäksi oppaan tarkoitus on auttaa vanhempia ymmärtämään lastaan paremmin. Opinnäytetyön tuotoksena syntyi helppolukuinen opas lapsuudesta ja vanhemmuudesta maahanmuuttajaperheessä. Työn taustateorioiksi valitsimme vanhemmuuden roolikartan sekä lapsen kehitysvaiheet. Opinnäytetyössämme painotamme helppolukuisuuden merkitystä. Teoriaa keräsimme alan kirjallisuudesta, artikkeleista ja Internetistä.

Asiasanat: Maahanmuutto, vanhemmuus, lapsen kehitys, kulttuurisuus, lapsuus, opas, helppolukuinen, produktio, vanhemmuuden tukeminen.

ABSTRACT

Kuoppala, Outi and Tuovinen, Tuire. A child and a parent in an immigrant family – ideas and information for everyday life.

Language: Finnish. Järvenpää fall 2009, p 62, 1 appendix.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Social Services and Education. Degree: Bachelor of Social Services.

Our thesis was a production and our aim was to make a tool for Kerava's multi-cultural social work and multi-cultural family club Topaasi. The guide serves as a tool for the employees to support the immigrant parents in their educational work. In addition, the purpose of the guide is to help parents understand their children better. Background theories in this work are a parenting role map and the child's development stages. The thesis emphasizes the importance of readability. Theories were obtained from literature, articles, and the Internet.

Keywords: Immigration, parenting, child's development, culture, childhood, guide, easy-to-read, production, support for parenting.

1 JOHDANTO

Opinnäytetyömme koostuu kahdesta eri osiosta, raportista ja itse oppaasta (liite 1). Idea oppaan tekemiseen syntyi Tuiren ollessa keväällä 2009 monikulttuurisuusharjoittelussa perhekerho Topaasissa Keravalla. Harjoittelun aikana nousi esiin huoli äitien vanhemmuudesta ja siinä jaksamisesta. Yhdessä perhekerhon työntekijöiden kanssa pohdimme keinoja käsitellä vanhemmuutta ja lapsuutta maahanmuuttajaäitien kanssa. Kokeilimme käyttää työvälineinä maahanmuuttajille jo olemassa olevia oppaita, esimerkiksi Väestöliiton monikulttuurisen työn lastenkasvatusvihkosia, jotka kuitenkin todettiin hankaliksi käyttää pituuden, tekstin asettelun sekä A4-koon vuoksi. Hyvää Väestöliiton oppaissa oli se, että niitä löytyy useilla kielillä ja sama opas on yleensä myös suomeksi, joten vanhempi pystyy harjoittelemaan lukemista myös suomeksi. Näistä kokeiluista saimme viitekehyksen opinnäytetyöllemme. Tarkoitus oli luoda helppolukuinen opas työvälineeksi sekä Topaasin työntekijöille että Keravan sosiaali- ja terveysviraston maahanmuuttajatyölle vastaamaan edellä mainittuihin tarpeisiin. Prosessin alussa oli mahdollisuutena, että opasta olisi käännetty myös muille kielille, mutta kustannusselvittelyn jälkeen ja taloudellisen tilanteen takia opasta ei ainakaan tällä hetkellä olla kääntämässä muille kielille.

Työstämämme oppaan yhtenä tarkoituksena on tukea maahanmuuttajavanhempia heidän kasvatustyössään. Oppaan tarkoitus on myös auttaa vanhempia ymmärtämään lastaan paremmin. Kun aikuinen ymmärtää lastaan, se vaikuttaa positiivisesti vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhteen syntymiseen ja vahvistumiseen. Ensin opasta on tarkoitus käydä läpi yhdessä työntekijöiden kanssa, myöhemmin perhe voi myös lukea sitä itsenäisesti kotona. Perheet, joissa toinen vanhempi on suomalainen, voivat lukea opasta yhdessä kotona ja keskustella vanhemmuuteen liittyvistä asioista oppaan avulla. Myös tulkin käyttäminen oppaan sisältöä selventämään voi olla tilanteesta riippuen mahdollista erityisesti monikulttuurisessa sosiaalityössä. Opasta voidaan lukea perhekerhossa teemoittain yksi aihe kerrallaan. Oppaan sisällöt on koostettu poimimalla teoriaosuuksista (opinnäytetyön luvut 4-7) olennaiset asiat ja kääntämälle ne helppolukuisiksi oppaaksi.

2 PRODUKTION TAVOITTEET

Tavoitteenamme on kehittää Keravan monikulttuuriseen työhön työväline, opas, jonka avulla voitaisiin tukea monikulttuuristen perheiden sopeutumista ja vanhemmuutta. Oppaan tarkoituksena on lisätä vanhempien tietoisuutta omasta vanhemmuudestaan sekä herättää keskustelua ja ajatuksia vanhemmuudesta ja lapsuudesta. Lisäksi oppaan on tarkoitus lisätä ymmärrystä lapsen kehitysvaiheista sekä tietoutta vanhempien omaan toimintaan ja vanhemmuuteen vaikuttavista tekijöistä. Toivomme, että opas palvelisi käyttötarkoitustaan eli toimisi työvälineenä asiakkaiden ja työntekijöiden kommunikoinnin apuna vanhemmuuden ja lapsuuden aiheiden käsittelyssä. Toivomme myös, että oppaan avulla käydyt keskustelut kasvattaisivat vanhempien voimavaroja toimia vanhempaina, jolloin vanhemmat myös voisivat paremmin tukea lasta sopeutumaan ja elämään uudessa kulttuurissa.

Kehittämishankkeemme osatavoitteiksi muodostuivat projektin suunnittelu ja yhteistyöverkoston kokoaminen, oppaan suunnittelu, oppaaseen tarvittavan tiedon kerääminen ja sen kokoaminen helppolukuiseksi paketiksi sekä valmiin oppaan luovuttaminen työyhteisön käyttöön.

3 KOHTEEN KUVAUS

Opinnäytetyömme työelämätahoja olivat Keravan sosiaali- ja terveystieteiden maahanmuuttajatyö sekä monikulttuurinen perhekerho Topaasi.

3.1 Keravan sosiaali- ja terveystieteiden maahanmuuttajatyö

Keravalla on keskitetty kaupunkiin muuttavien maahanmuuttajien sosiaalitoimen palvelut niin, että he pääsääntöisesti asioivat alkuvaiheessa maahanmuuttajatyöstä vastaavan sosiaaliohjaajan kanssa. Mikäli asiakkuus vaatii lastensuojelun mukanaoloa, tehdään yhteistyötä lastensuojelun työntekijän kanssa. Sosiaaliohjaajan työnkuvaan kuuluu Keravalle muuttavien pakolaisten ja paluumuuttajien asuttaminen ja alkuvaiheen vastaanotto. Siihen liittyvät muun muassa asumisasiat, maistraatin rekisteröinnit, Kelan asiat sekä alkuvaiheen terveystarkastuksen koordinointi. Lisäksi työntekijä vastaa pakolaisten ja paluumuuttajien valtionkorvauksien hakemisesta. Työntekijä hoitaa pakolaisten ja paluumuuttajien toimeentulotukiasiakset alkuvaiheessa ja osin pidempäänkin, jos asiakkuus edellyttää erityisiä toimenpiteitä. Sosiaaliohjaaja, joka hoitaa maahanmuuttajien asioita, ohjaa myös tarvittaessa asiakkaita monikulttuurisen perhekerho Topaasin palveluiden piiriin. Ohjaamisella pyritään luomaan kontakti monikulttuurisen vanhemman ja perhekerhon työntekijöiden välille. Perhekerhoa markkinoidaan kaikille sosiaaliohjaajan luona käyville kotona oleville monikulttuurisille vanhemmille.

Kotouttamissuunnitelmia sekä niihin liittyviä muita toimenpiteitä tehdään yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Pakolaisten perheen yhdistämishakemukset tehdään yhdessä perheenkokoajan kanssa. Myös perheen yhdistämisprosessin eteenpäinvieminen ja perheiden avustaminen maahan saapumisessa kuuluvat perheenkokoajana toimivan sosiaaliohjaajan toimenkuvaan. Maahanmuuttajasioista vastaava sosiaaliohjaaja on tiiviissä yhteistyössä kaupungin sekä erilaisten yhdistysten työntekijöiden kanssa ja avustaa maahanmuuttajiin liittyvissä asioissa. Lisäksi työhön sisältyy Keravalla asuvien ulkomaalaisten palvelujen

kehittäminen ja koordinointi sekä maahanmuuttajakoulutuksen järjestäminen kaupungin työntekijöille tarvittaessa.

Keravalla monikulttuurisen sosiaalityön asiakaskunnan pääkansalaisuudet ovat vietnamilaiset, thaimaalaiset, irakilaiset (arabit ja kurdit erikseen), venäläiset, virolaiset, Kosovon albaanit, turkkilaiset, bulgarialaiset sekä puolalaiset. Monikulttuuriseen sosiaalityöhön kuuluu myös kahden kulttuurin perheitä, joissa toinen vanhempi on suomalainen. Asiakkaiden kielitaito on erittäin vaihteleva. Toisilla ei ole ollenkaan luku- ja kirjoitustaitoa ja toisilla on takanaan yliopistotutkinto. Tosin korkea sivistystaso ei tarkoita välttämättä hyvää suomen kielen taitoa. Vanhemmuuteen liittyvät asiat ovat kaikille tärkeitä. Tietoa tarvitaan, vaikkei koulutustaustaa olekaan tai sitä on runsaasti.

3.2 Monikulttuurinen perhekerho Topaasi

Perhekerho Topaasin toiminta on suunnattu pääasiassa keravalaisille kotona oleville maahanmuuttajaperheille ja heidän alle kolmevuotiaalle lapsilleen. Suurin osa asiakkaista ohjautuu Topaasiin monikulttuurisen sosiaalityön kautta, mutta kerho on avoin myös vanhemmille, jotka eivät käytä sosiaalipalveluita. Perhekerhossa opiskellaan suomen kieltä ja keskustellaan paljon suomalaisesta sekä jokaisen asiakkaan kotimaan kulttuurista ja tavoista. Lisäksi viikko-ohjelmaan kuuluu vaihtelevasti leivontaa, kädentöitä, yhteisleikkiä lasten kanssa, jumppaa tai tutustumisretkiä eri kohteisiin. Perhekerho on auki maanantaista torstaihin klo 9–11.30 sekä klo 13–15. Topaasissa on kolme työntekijää: sosiaalikasvattaja, nuoriso- ja vapaa-ajan ohjaaja sekä vietnaminkielinen maahanmuutto-ohjaaja. Perhekerho sijaitsee Keravan keskustassa neljän huoneen ja keittiön kerrostaloasunnossa.

Asiakkaat on jaettu aamu- ja iltapäiväryhmiin. Ryhmät ovat niin sanottuja suljettuja ryhmiä, joissa on aina samat osallistujat. Aamupäivän ryhmässä kävi viisi Kosovon albaania, yksi japanilainen, yksi brasilialainen sekä yksi thaimaalainen. Ryhmäläisten kielitaito vaihteli heikosta niin hyvään, että yksi äideistä pystyi käymään autokoulun Suomessa. Kahdella ryhmäläisellä ei ollut lapsia muka-

naan, koska lapset olivat yli kolme vuotiaita. Iltapäivän ryhmä koostui kuudesta thaimaalaisesta ja kahdesta vietnamilaisesta naisesta, joista yhden lapsi oli jo koulussa. Kaikki thaimaalaiset olivat naimisissa suomalaisen miehen kanssa ja heidän kielitaitonsa oli kohtuullinen. Vietnamaisten naisten kielitaito oli heikko.

4 VANHEMMUUS LAPSEN PARHAAKSI

Kaikkia vanhempia joskus mietityttää, ovatko he kyllin hyviä vanhempia. Ei ole yhtä oikeaa tapaa olla hyvä isä tai äiti; jokainen vanhempi tuntee oman lapsensa parhaiten ja toimii lapsensa parhaaksi. Useat vanhemmuuteen liittyvät epävarmuudet ovat maahanmuuttoon ja akkulturaatioon, kulttuuriin sopeutumiseen, liittyviä. Monilla vanhemmilla on samanlaisia tuntemuksia. On luonnollista tuntea epävarmuutta kasvattaessaan lapsia uudessa kulttuurissa. Ympäristö ja kulttuuri, jossa vanhemmat ovat itse kasvaneet, on erilainen kuin missä he nyt lapsiaan kasvattavat. Luottamusta ja uskoa omaan vanhemmuuteensa vahvistavat onnistumisen kokemukset ja perheen hyvinvoinnin parantuminen. Kasvatuksen ja vanhemmuuden kysymyksiä on hyvä pohtia. On myös hyvä miettiä omia tapoja ja niiden vaikutuksia perheen hyvinvoinnille. Vanhemmuuden vaikutukset näkyvät ehkä vasta vuosien päästä. Sillä minkälainen lapsuus on, vaikutetaan lapsen tulevaisuuteen. Sen takia lapsen tarpeisiin vastaaminen ja vanhempana toimiminen nykyhetkessä on tärkeää. Lapsuuden kehitysvuodet ovat kasvun kannalta elämän tärkeintä aikaa kotimaasta riippumatta. Kaikkien maiden kasvatuskulttuureissa on sekä hyviä että huonoja puolia. Tärkeää olisi miettiä, mitkä keinot toimivat ja ovat lapsen parhaaksi tulevaisuutta ajatellen siellä, missä lapsi kasvaa ja tulee todennäköisesti elämään myös tulevaisuudessa. Vaikka paluu lähtömaahan olisi mahdollista joskus vuosien päästä, on tärkeää kasvattaa lasta tässä ja nyt. On myös tärkeää muistaa, että Suomesta ja sen kulttuuriympäristöstä tulee lapselle se maa, missä hän on kasvanut. Lapsi ei välttämättä osaa kaivata lähtömaahan vanhempiansa tavoin ja voi kokea puheet palaamisesta ahdistavina, jos ne hallitsevat liikaa perheen toimintoja. (Ali-tolppa-Niitamo, Moallin, Novitsky 2006.)

5 KULTTUURI, VANHEMMUUS JA UUSI YHTEISKUNTA

Vanhemmuuteen ja perheeseen liittyvät asiat ovat esillä julkisuudessa säännöllisesti. 2000-luvun alkupuolen julkisissa keskusteluissa on herätelty vanhempia, kasvatusalaa ammattilaisia ja poliittisia päättäjiä miettimään, voiko yhteisen tekemisen korvata ns. laatuajalla lapsen kanssa vai onko yhteinen arkielämä tavallisine tekemisineen sittenkin parempi vaihtoehto? Esillä on ollut jopa näkemys vanhemmuuden katoamisesta. Monimutkaisessa ja nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassa vanhemmat ovat usein hämmennyksissään siitä, miten kasvatata ja ohjata lasta tilanteessa, joka on niin erilainen kuin vanhempien oma kasvuympäristö on ollut. Erityisesti maahanmuuttajataustaiset vanhemmat, joiden oma kasvuympäristö on saattanut hyvinkin voimakkaasti erota siitä, missä he nyt kasvattavat omia lapsiaan, tuntevat usein hämmennyksen lisäksi myös neuvottomuutta ja avuttomuutta. (Alitolppa-Niitamo, Moallin & Novitsky 2006, 4.)

Maahanmuuttajat joutuvat uudessa kulttuurissaan kohtaamaan heille vieraita asioita kaikilla elämän osa-alueilla. Uusien asioiden omaksuminen ja ymmärrys vaatii oman aikansa. Kontaktit eri viranomaisiin ja auttajatahoihin ovat usein perheelle uusi asia ja luottamussuhteen syntyminen vaatii pitkän ajan. (Andrew & Ovaskainen 2001, 88–89.)

Sopeutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan ja elämään on vain yksi osa maahanmuuttajan elämästä. Samaan aikaan jatkuu hänen entinen elämänsä ja elämästä tulee monimutkainen sekoitus uutta ja vanhaa. Uuteen kulttuuriin sopeutuminen ja sen omaksuminen ei siis missään tapauksessa merkitse vanhan unohtamista tai hävittämistä, vaan uusien taitojen hankkimista entisten rinnalle. Ihminen voi samanaikaisesti hallita useammassa eri yhteiskunnassa tarvittavat selviytymistaidot. Tavallaan maahanmuuttaja voi elää kolmenlaisessa hyvinkin erilaisissa arvoissa ja normeissa vaalivassa maailmassa yhtä aikaa. Henkilökohtaisessa elämässään hänellä on vahvat siteet kotimaahansa ja sen kulttuuriin. Omasa etnisessä vähemmistöryhmässään hän noudattaa Suomessa asuvan vähemmistöryhmän elämäntapoja ja kolmantena hän on osa suomalaista yhteiskuntaa. (Räty 2002, 108.)

Kulttuuri ohjaa vanhemmuutta ja vaikuttaa perheen elämään. Kulttuuri on niin sidoksissa arkeen, että sen tiedostaa usein vasta tilanteessa, jossa oma kulttuuri kohtaa toisen kulttuurin. Kulttuurissa jaetaan yhteisiä kokemuksia ja yhteistä merkitystä. Sama tapahtuu vanhemman ja lapsen suhteessa. Ihmisen kehityksessä perimän ja kulttuurin vaikutukset muodostavat kokonaisuuden, jossa sekä geenit että kulttuuri ovat osa ihmisyyttä. (Lahikainen, Punamäki, Tamminen 2008, 95.)

Mitä tapahtuu vanhemmuudelle, kun kulttuurinen jatkumo katkeaa ja omat kokemuksensa ja kasvatustapansa pitäisi sopeuttaa uuteen kulttuuriin kuitenkin vanhaa arvostaen? Kuka siis määrittää, mikä on hyvää vanhemmuutta? Millainen on hyvä lapsuus tai lapsen onnellinen arki? Miten selvitä kun omat kokemukset, opitut tavat toimia vanhempana eivät enää riitä tai niitä ehkä paheksutaan?

Lapsuuden hahmottuminen tietynlaiseksi on kulttuuriliitännäinen asia. Jos toisessa kulttuurissa lapsen asema tai soveliaaksi katsotut kasvatuskeinot eivät vastaakaan toisen kulttuurin näkemyksiä siitä, millainen on hyvä lapsuus tai mikä on hyvää vanhemmuutta, syntyy vastakkainasettelua ja epätietoisuutta. Se, millaisena vanhemmat näkevät lapsuuden, vaikuttaa heidän toimintaansa kasvattajina. Minkälaisessa kulttuurimaisemassa he itse ovat kasvaneet luo pohjan sille, millaisena he näkevät omien lastensa lapsuuden, sen tarpeet ja tarkoituksen. Lasten kasvatusta on vanhempien omien menneisyyden kokemusten ja heidän kasvatustavoitteidensa välissä. Jos vanhemmat ovat esimerkiksi eläneet lapsuutensa sodan ja levottomuuksien keskellä tai ovat olleet vanhemmilleen osa perheen työvoimaa, voi heidän näkemyksensä lapsena olosta ja lapsuudesta erota paljonkin toisistaan. (Lahikainen, Punamäki, Tamminen 2008.)

5.1 Kulttuuri ja lapsen yhteiskunnallinen asema

Lapsuus nähdään erilaisena eri kulttuureissa. Yhteistä erilaisilla näkemyksillä ja tulkinnoilla on kuitenkin se, että ne määrittävät lasten yhteiskunnallista asemaa ja vaikuttavat lapseen liittyviin päätöksiin ja paikkaan yhteiskunnassa. Monissa

maissa lapsen hoito ja kasvatusta mielletään tapahtumaksi, josta koko kylä tai yhteisö kantaa vastuun. Valtion tukipalveluiden voisi katsoa osittain korvanneen yhteisöllisyyden Suomessa. Yhteiskunnan kasvatustieteelliset, päivähoito ja koulu, ovat lapsuuden keskeisiä toimintaympäristöjä kodin ohella ja toimivat perheen tukena kasvatustehtävässä. Päivähoidon ja koulun toimintaa ohjaavat yhteiskuntapolitiikka, tieteellinen tutkittu tieto, kulttuuri sekä ammattikasvattajat. Lapsen viettäessä suuren osan päivästänsä päivähoidossa tai koulussa, voi vanhempien olla vaikea ymmärtää lapsensa kulttuurista kehitystä. Lapsi on vuorovaikutuksessa uuden kulttuurin edustajien kanssa, jolloin sosialisatio uuteen kulttuuriin muovaa lapsen maailmaa erilaiseksi. Jos lapsi kasvaa kiinni uuteen kulttuuriin nopeasti ja vanhemmat pitävät kiinni vanhasta, voi kulttuuritörmäyksiä tapahtua jopa perheen sisällä. Tällaisessa tilanteessa vanhempana toimiminen on entistä haastavampaa. (Lahikainen, Punamäki, Tamminen 2008; Ali-tolppa-Niitamo 1993.)

5.2 Kahden kulttuurin vanhemmuus

Se, missä kulttuurissa on kasvanut, vaikuttaa olennaisesti tapaan hahmottaa asioita ja elämään yleensä; ajatus- ja arvomaailma syntyy aina vuorovaikutuksessa elinympäristön kanssa. Uudet kokemukset toisista kulttuureista suodattuvat oman maailmankatsomuksen ja arvojärjestyksen pohjalta. Näitä perittyjä kulttuuritekijöitä kannetaan aina mukana. Monet perityt tavat, merkit ja merkitykset ohjaavat tiedostamatta sosiaalista kanssakäymistä ja auttavat orientoitumaan jokapäiväiseen elämään. Niiden kadottaminen muutettaessa toiseen kulttuuriin on kulttuurishokki – omat ajattelu- ja käyttäytymismallit eivät yhtäkkiä toimikaan, joten niitä täytyy muokata uudelleen. (Oksi-Walter 2004, 23.)

Perheissä kulttuuri välittyy lapsille vanhempien tietoisessa kasvatustoiminnassa sekä perheen muun elämän kautta. Tärkeää on se, mitä vanhemmat kotona tekevät ja millä tavoin asioita tehdään. Kotona ylläpidetään molemmista kulttuureista peräisin olevia tapoja ja vietetään molempien maiden tapaan erityisesti lapsen elämässä keskeisiä juhlia. Lapset otetaan huomioon perheenjäsenenä ja heille annetaan esimerkkiä toisten ihmisten kunnioittamisesta. Samoin vaikkapa

toisille jakamiseen ohjataan leikeissä ja muussa toiminnassa. Jos lapselle annetaan mahdollisuus ja hänellä on kykyä tasapuolisesti omaksua elämäänsä kummankin vanhemman kulttuurien hyvät puolet, hän pystyy hyödyntämään syntymätaustansa parhaalla mahdollisella tavalla. Näin lapsen suvaitsevaisuus ja avoimuus muita ihmisiä ja kulttuureja kohtaan lisääntyy. Lapsesta kehittyy varmaan myös joustava, sillä sitä ominaisuutta tarvitaan monikulttuurisessa perheessä kasvaessa. Myöhemmin elämässään hän voi hyödyntää kokemuksiaan ja osaamistaan; hänen on mahdollista toimia työelämässä esimerkiksi kulttuuritulkkina työtovereidensa ja ystäviensä välillä. (Kangas, Gullichsen & De Michele 2001.)

Monikulttuurisuus saattaa olla lapselle myös haastava ja raskaskin kokemus, sillä kahden tai useamman kulttuurin myötä asiat saattavat mutkistua. Monikulttuurisissa perheissä saattaa usein tulla ongelmallisia tilanteita lapselle, sillä äidin ja isän kulttuurit saattavat viedä häntä eri suuntiin. Lapsi kokee tilanteen hankalaksi ja ristiriitaiseksi, jos vanhemmat vetävät lastaan eri suuntiin ja yrittävät väkisin tehdä hänestä oman kulttuurinsa edustajan. Eri suuntaan vetämisen syinä voivat olla muun muassa vanhempien pelko siitä, että vieras kulttuuri vahingoittaa lapsen kehitystä ja kasvua. Osaltaan vanhempien väheksyvä asenne muita kulttuureita kohtaan saattaa johtaa siihen, että lapsen halutaan noudattaa omia tapoja ja kulttuuria. Elämä monikulttuurisessa perheessä antaa lapselle keinoja ja vaihtoehtoja kohdata arkielämän ongelmatilanteita ja on lapselle rikkaus, jos vanhempien kulttuurit täydentävät toisiaan. Monikulttuurisen perhe-elämän onnistuminen edellyttää perheeltä ja sen jäseniltä tietynlaisia valmiuksia. Näitä ovat avoimuus ja kyky suhtautua tasa-arvoisesti omien vanhempiensa tai puolisonsa kulttuuriin ja sen osatekijöihin. Jos lapselle annetaan mahdollisuus omaksua elämäänsä kummankin vanhemman kulttuurin hyvät puolet, hän pystyy hyödyntämään oman monikulttuurisen taustansa parhaalla mahdollisella tavalla. Lapsesta kasvaa suvaitsevainen ja avoin muita kulttuureja, kieliä, uskontoja ja muuta erilaisuutta kohtaan. (Lähteenmäki 2004, 68.)

6 LAPSEN MUKANA ARJESSA

Perheen perustehtävä on siirtää kulttuuriperinnettä ja perimätietoa sukupolvelta toiselle. Mitä harvemmin lapsella on mahdollisuus kuulla ja puhua vanhempiensa kieltä kodin ulkopuolella, sitä tärkeämpää on sen vaaliminen kotona. Apuna voi olla kirjojen lukeminen, lorujen hokeminen, laulujen laulaminen ja audiovisuaalisten menetelmien käyttäminen, kuten televisio-ohjelmat, äänitteet, videot tai internet. Yhdessä leikkimällä ja pelaamalla voidaan auttaa lasta oppimaan. Omakieliset runot, sananlaskut ja elämänviisaudet ovat hyviä keinoja myös tukea lasta. (Lähteenmäki 2004.)

6.1 Akkulturaatio, kulttuuriin sopeutuminen

Vanhemmat ovat lapsen tärkein tuki sopeuduttaessa uuteen yhteiskuntaan. Akkulturaatio, kulttuuriin sopeutuminen, etenee prosessina, joka usein on lapsille nopeampaa ja helpompaa kuin aikuisille ja asettaa siten omat haasteensa vanhemmuudelle. Eri tahdissa sopeutuminen uuteen kulttuuriin saattaa aiheuttaa kiistoja siitä, mikä on oikein ja väärin tai miltä jokin asia tuntuu. Tämä voi ajaa perheen jäsenet etäälle toisistaan. Lapsen tapa nähdä asioita ja niiden merkityksiä usein muuttuu uuden kulttuurin mukaiseksi lapsen sopeutuessa elämänsä uudessa kulttuurissa. Esimerkiksi vanhempien kurinpitotapa, joka ennen on ollut kulttuurisesti hyväksyttävää ja käytössä myös kavereiden perheissä, voikin tuntua lapsesta ylisuojelulta. Samanlainen kasvatustapa ei ole käytössä valtakulttuurissa, jota lapsi havainnoi ja josta hän ottaa merkityksiä asioille. Vanhempien olisi hyvä ymmärtää ja hankkia tietoa kulttuurista, jossa lapsi ja perhe elävät. Vanhempien tieto ja ymmärrys uudesta kulttuurista helpottaa vanhemman ja lapsen välistä kommunikaatiota ja jättää väärinymmärryksille vähemmän tilaa. Myös luottamus omaan vanhemmuuteen ja elämänhallinnan tunne voivat vahvistua, kun uusi ympäristö on tuttu ja vanhempi osaa paremmin ohjata lastaan. (Alitolppa-Niitamo 1993, 29–36.)

6.2 Arkielämän taidot

Laura Rissanen tutki pro gradu -tutkielmassaan Arjen askareet 1- ja 2-luokkalaisten lasten ja heidän vanhempiansa yhteistä tekemistä arjessa sekä lasten osallistumista kotitöihin. Rissanen tekemässä tutkimuksessa oli mukana kahdeksan perhettä, joista haastateltiin teemahaastatteluin sekä lasta että hänen vanhempiaan. Tutkimustuloksista kävi ilmi, että mukava yhdessä puuhailu on suurimmaksi samaa tekemistä kuin mitä perheet tekevät yleensäkin yhdessä kotona tai kodin lähiympäristössä. Tutkimuksessa mukana olleet vanhemmat olivat sitä mieltä, että tekeminen tuntuu mukavalta, jos sekä lapsi että vanhempi ovat hyvällä tuulella. (Rissanen 2004.)

Työssään Rissanen toteaa, että viime aikoina keskustelua on herättänyt lasten kotitöihin osallistuminen. Tutkielmassaan Rissanen käytti apunaan Haverisen ja Martikaisen (1999) tutkimusta, joka käsittelee kotitalouden kasvattavan merkityksen tiedostamista vanhempien keskuudessa. Haverisen ja Martikaisen mukaan lasten ja vanhempien yhteiset kotoiset arkiaskareet, kuten siivous, leipominen, ruoanlaitto ja vaikkapa pienet korjaushommat, on kasvattavassa merkityksessä unohdettu. Lasten kasvamisessa ja kasvattamisessa muodikkaita ja suosittuja harrastuksia tärkeämpää on kuitenkin koko perheen kiireetön yhdessä oleminen. Kun lapsen kanssa leivotaan, voidaan siinä samalla keskustella lapsen mieltä askarruttavista asioista. Toisaalta kotien elämä on erilaistunut parin viimeisen vuosikymmenen aikana, joten on koteja, joissa arkiaskareita tehdään yhdessä sekä koteja, joissa kotona käydään vain nukkumassa. (Kapiainen 2001.)

Perhe on jokaiselle merkittävä asia. Elämän eri vaiheissa perhetilanteessa tapahtuu muutoksia. Viime aikoina on osoitettu, ettei lasten ja perheen parissa vietetyn ajan määrää voi korvata sen laadulla. Toisin sanoen sillä, että satsaa harvoin perheen parissa vietettyihin hetkiin kaikkensa, ei voi korvata poissaoloaan ja sen vaikutuksia. Lasten ja perheen arkeen osallistuminen mahdollistaa lasten kokemusten kuuntelun ja luo huolenpidon ja turvallisuuden ilmapiiriä, mikä on lasten kehityksen ja hyvinvoinnin näkökulmasta tärkeää. (Kinnunen & Mauno 2002, 105.)

Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan vuorovaikutusta toisten ihmisten kanssa. Sosiaalisten taitojen kehittyminen alkaa syntymästä ja taidot kehittyvät iän myötä. Kun lapsi saa varhaisia vuorovaikutuskokemuksia, nämä säilyvät pohjana myöhemmälle kommunikoinnille ja oppimiselle. Kun sosiaaliset taidot kehittyvät, kehittyvät myös kommunikatiiviset valmiudet sekä kielen oppiminen. Leikkiesseen lapsi harjoittelee muiden kanssa toimeen tulemista, yhteisiä sääntöjä ja tärkeää päätöksentekoa. Aikuinen auttaa lasta sosiaalisten suhteiden solmimisessa, mutta myös siinä, kuinka ollaan yhdessä, miten erimielisyyksiä ratkotaan ja miten omista oikeuksista pidetään rakentavalla tavalla kiinni. Yhteisissä leikeissä lapset harjoittelevat ja oppivat elämässä tärkeitä neuvottelutaitoja. Eri-laisten leikkien kautta lapsi oivaltaa ja oppii yhteiselämän pelisääntöjä. (Jarasto, Lehtinen & Nepponen 1999, 270.)

6.3 Hyväksyminen ja rakkauden näyttäminen

Hyväksytyksi ja arvostetuksi tulemisen tunne on tärkeää lapsen kehityksen kannalta. Itseluottamuksen pohja kehittyy jo varhaislapsuudessa. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999). Lapsi peilaa itseään vanhempiinsa ja kokee oman arvonsa ympäristön suhtautumisen mukaan. Ympäristön, varhaisvaiheessa erityisesti vanhempien suhtautuminen, tarpeisiin vastaaminen ja hellyyden osoittaminen muodostavat määritteen hänestä itsestään. (Alitolppa-Niitamo 1993, 42.)

Vanhempien tapa kuvata lasta ja hänen käyttäytymistään (esimerkiksi tuhma, itkuinen, ihana, taitava) muodostuvat vähitellen lapsen käsitykseksi omasta itsestä. Vanhemman olisi hyvä näyttää, että kotona lapsen arvoa ei mitata hänen saavutuksillaan tai osaamisellaan, vaan lasta arvostetaan ja hänet hyväksytään juuri sellaisena kuin hän on (Helminen & Iso-Heiniemi 1999).

Uudessa kulttuurissa vanhemman tavan merkitys kuvata lastaan korostuu, sillä usein kuva millaisena lapsi on itsensä oppinut näkemään, ei vastaakaan uuden kulttuurin määritelmää lapsesta. Maahanmuuttajana lapsi kohtaa määritelmiä, jotka usein liittyvät erilaisuuteen. Esimerkiksi koulussa lasta ei ehkä enää määri-

telläkään samalla tavoin taitavaksi jalkapalloilijaksi tai hyväksi kaveriksi kuin ennen, vaan tilalla saattaa olla sanoja kuten maahanmuuttaja, pakolainen, kurdi, venäläinen, vietnamilainen. Tällöin lapsen identiteetti huojuu ja on tärkeää, että vanhemmat tukevat lapsensa identiteettiä ja tunnetta siitä, että hän on hyvä ja oma persoonansa, ei vain osa isoa ryhmää, joka määritellään ryhmän ominaisuuksien mukaan, ”kaikki maahanmuuttajat ovat...” tai ”kaikki albaanit ovat...” (Alitolppa-Niitamo 1993, 43.)

6.4 Rajat ja turvallisuus

Rajojen asettaminen on tärkeä osa vanhemmuutta. Vanhempien olisi hyvä sopia perheen säännöistä ja lapsille asetettavista rajoista, vanhempien johdonmukainen ja yhtenäinen linja auttaa lasta oppimaan perheen yhteiset säännöt. Maahanmuuttajaperheissä joudutaan usein sovittelemaan vanhoja ja uusia tapoja ja perheen rooleja yhteen, jotta niistä saadaan toimivat kasvatustavat uudessa kulttuurissa. Tämä vaatii vanhemmilta aikaa ja halukkuutta oppia tapoja uudessa kulttuurissa, jossa heidän lapsensa väistämättä tulevat kasvamaan ja joihin lapset vanhempiensa kasvatustapoja vertaavat. Joskus voi tuntua, että rajojen vetäminen on vaikeaa, tai vanhempi ei itse jaksaisi pitää kiinni sovituista säännöistä. Maahanmuutto ja uudet haasteet kuluttavat perheen voimavaroja. Silloin kannattaa ajatella mikä on lapselle ja koko perheelle parhaaksi, lapsi tarvitsee vanhempiensa ohjausta ja tukea kasvulleen. Rajojen asettamisessa on kyse lapsen turvallisuuden tunteesta. (Vekaravihkonen 1999.) Ilman rajoja kasvava lapsi voi tuntea turvattomuutta ja ilmaista pahaa oloaan esimerkiksi käyttäytymällä aggressiivisesti tai levottomasti. Vanhempien tehtävänä on antaa lapselle turvallinen kasvuympäristö, jossa lapsi uskaltaa myös kokeilla rajojaan ja uhmata vanhempiensa kieltoja. Rajojen kokeilu on luonnollista ja kuuluu lapsen kehitykseen. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999.)

Vauva-aikana lasta pitää suojella pettymyksiltä. Taapero on siinä iässä, että hän tarvitsee jo pieniä pettymyksiä, kuten tavallisia kieltoja ja rajoituksia, jotta hän voi tutustua suuriin tunteisiinsa. Iän myötä haasteet kasvavat. Kun lapsi suuttuu, tunteet kuumenevat. Lapsi reagoi nopeasti, lyö tai sanoo rumasti. Vähi-

tellen lapsi oppii itsehillintää uusissa tilanteissa. Aikuisen avulla lapsi oppii säätelemään tunteitaan, aikuinen auttaa lasta pukemalla asioita sanoiksi. Kun itsesääätelykyky kasvaa, lapsi oppii tunnistamaan tunteensa ja käsittelemään niitä. Kun lapsi oppii hillitsemään itseään ja luottaa enemmän itseensä, aikuisen olisi hyvä antaa siitä positiivista palautetta. (Katajamäki & Gýlden 2009.)

Kun lapsi on tehnyt jotain kiellettyä, on tärkeää, ettei vanhempi toru lasta huonoksi lapseksi vaan selittää mitä lapsi teki väärin. Esimerkiksi toisen lapsen lyöminen ei tee lyöjästä tuhmaa tai huonoa vaan itse lyöminen on väärin. (Deacon, 2008, 15.)

Vanhempien runsas päihteiden käyttö luo lapselle kasvuympäristön, joka voi vahingoittaa lasta. Tietyt vanhemmuuden piirteet voivat uhata lapsen kehitystä. Esimerkiksi epäsosiaalisuudelle ja päihdekäytölle altistavat vanhempien väliset ja vanhemman ja lapsen väliset pitkäkestoiset ristiriidat, vanhemman huolenpidon puute esimerkiksi lapsen ohjauksessa, rajojen säilyttämisessä kotona ja se, että vanhempi ei puutu lapsen epäsosiaalisiin tekoihin. Myös perheen arvot ja asenteet vaikuttavat. Jos vanhemmat itse suhtautuvat myönteisesti päihteiden käyttöön tai käyttäytyvät asosiaalisesti, lisääntyy lapsen epäsosiaalisuuden riski. Toisaalta vanhempien välinen hyvä suhde, perheenjäsenten yhteenkuuluvuuden tunne, perheen elämän säännöllisyys, vanhempien ”terve” välittäminen lapsestaan, heidän asettamansa johdonmukaiset rajat ja säännöt suojaavat lasta päihdeongelmilta ja epäsosiaalisuudelta. (Marttunen 2005.)

6.5 Vanhemmuus ja fyysinen kuritus

Monilla, varsinkin pakolaistaustaisilla, maahanmuuttajilla on traumaattisia kokemuksia elämässään. Myös maastamuutto ja sen mukanaan tuomat menetykset sekä uusi maa ja siellä mahdollisesti koetut rasistiset tai syrjivät kokemukset voivat aiheuttaa traumoja tai masennusta. Myös henkinen paine ja tunne kontrollin menettämisestä voivat muuttaa ihmistä ja vaikuttaa vanhemmuuteen. (Ali-tolppa-Niitamo 1993.)

Monissa kulttuureissa ikä tuo mukanaan arvostusta, tietoa ja viisautta. Länsimaissa koulutuksen tuoma viisaus ja arvostus ovat verrattavissa traditionaalisempaan iän mukanaan tuomaan viisauteen. Maahanmuuttajalapsen oppivat usein toimimaan uudessa maassa vanhempiaan nopeammin joka sekoittaa perheen rooleja. Vanhemmat saattavat kokea menettävänsä kontrollin omaan ja lastensa elämään, joka aiheuttaa vaikeuksia perheen tasapainolle. Joskus tunteita siitä, ettei pysty hallitsemaan omaa eikä perheensä elämää, saa aikaan vihan ja ahdistuksen tunteita. (Alitolppa-Niitamo 1993.) Hyvien ja huonojen tunteiden näyttäminen kuuluu vanhemmuuteen. Lapsen on hyvä nähdä miten vanhempi toimii esimerkiksi kun hän on vihainen. Vanhempien kyky hallita ja käsitellä tunteitaan toimii mallina lapselle. On väärin vaatia lasta olemaan huutamatta tai heittelemättä tavaroita raivostuessaan, jos vanhempi itse toimii niin. (Deacon 2008.)

Väkivalta perheessä ja parisuhteessa on vääristynyttä vallankäyttöä. Sekä fyysinen että psyykinen väkivalta perheessä on lapsen kasvu- ja kehitykselle hyvin haitallista, vaikka ne eivät kohdistuisikaan suoraan lapseen. Käyttäessään väkivaltaa tai alistuessaan väkivallalle aikuiset välittävät lapselle malleja, joilla on taipumusta toistua lapsen myöhemmissä ihmissuhteissa. Väkivaltaperheessä lapsi ei opi kunnioittamaan toisen ihmisen koskemattomuutta eikä puolustamaan omia rajojaan. Väkivallan näkeminen ja kokeminen aiheuttaa lapsessa voimakasta turvattomuutta. (Ensi- ja turvakotien liitto 2006.)

Lapsi tarvitsee vanhemmat, jotka asettavat hänelle turvalliset rajat. Lapsella on turvaton olo, jos lähellä ei ole vahvaa aikuista. Lapsi kaipaa kuria, mutta sen pitää olla sopivaa ja kohtuullista. Väkivalta ei kuulu aikuisen auktoriteettiaseman luomiseen. Kaikenlainen ruumiillinen kuritus, myös tukistukset ja nipistykset, on kielletty laissa. Auktoriteettiaseman perustana ei ole myöskään möykkääminen ja huutaminen. Vanhemman auktoriteetti syntyy siitä, että vanhempi tietää, mitä hän haluaa ja hän osaa ilmaista sen lapselleen. Hän kuuntelee myös lapsen tarpeita, mutta päätösvalta on kuitenkin vanhemmalla. (Katajamäki & Gýlden 2009.)

Suomessa laki turvaa lasten ja vanhempien oikeuksia. Lain tavoitteena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. Fyysinen kuritus kasvatusteknoina on laissa kielletty. Laissa kerrotaan lapsen tarpeesta myönteisiin ja läheisiin ihmissuhteisiin, hyvään hoitoon ja kasvatukseen sekä tarpeelliseen huolenpitoon. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää. Lain tarkoituksena on siis turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lapsen vanhemmilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Jos vanhemmat kokevat, etteivät he pysty toimimaan vanhempina lapsensa parhaaksi, on heillä oikeus saada viranomaisilta apua kasvatustehtävässään. Lastensuojelun yhtenä tehtävänä on tukea vanhempia lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelun työntekijät voivat järjestää tarvittavia palveluja ja tukitoimia, joilla perheen tilannetta saataisiin parannettua. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361.)

7 LAPSUUDEN KEHITYSVAIHEET

Lapsen kasvu ja kehitys ovat haastavia vaihteita perheelle ja lapselle itselleen missä tahansa kulttuurissa. Kun lapsi kokee yhtä aikaa irtautumisen omasta kulttuuristaan ja painii samalla kasvuun ja kehitykseen liittyvien vaihteiden kanssa, voi niistä selviäminen olla vaikeaa. (Alitolppa-Niitamo 1993.)

7.1 Lapsi 0-2-vuoden iässä

Lapsen ensimmäisen ikävuoden aikana tapahtuu paljon. Tärkein kehitystapah- tumista on perusturvallisuuden syntyminen. Perusturvallisuuden tunne vaikuttaa kaikkiin myöhempiin kehitysvaihteisiin, itsetuntoon, itsevarmuuteen, optimismiin ja luottamuksen syntymiseen. Vanhemmat ja lasta hoitavat henkilöt ovat avain- asemassa perusturvallisuuden tunteen syntymisessä. Siksi on tärkeää, että vanhemmat tiedostavat toimintansa vaikutuksia lapsen kehitykseen ja pystyvät tarjoamaan lapselle hänen tarvitsemansa ravinnon, hellyyden, kiireettömän hoi- van ja sosiaalisen kontaktin. Erityisesti hoitotilanteissa lapsi kokee aistiensa välityksellä aikuisen toiminnan. Kiireetön hoiva, pukeminen tai syöttäminen vies- tii siitä, että aikuinenkin nauttii lapsesta. Kaikenlainen lähekkäin oleminen, iho- kontakti, hellittely ja sylihoito ovat tärkeää vauvan päivittäistä hoitoa, jotka myös edistävät lapsen kehitystä ja kasvua. Ne ovat ratkaisevan tärkeitä lapsen koke- muspohjalle sekä lapsen ja aikuisen väliselle myöhemmälle vuorovaikutukselle. Lapsen kasvuun ja kehitykseen kuuluvat tietyt vaiheet, jotka voivat koetella vanhempien jaksamista. On tärkeää, että vanhemmat tiedostavat kehitysvaihei- den ja temperamentin vaikutukset lapsen käytökseen, ettei häntä pidetä ”hanka- lana” tai ”huonona” lapsena. Yksi vaativammista kehitysvaihteista on lapsen mi- näkuvan kehittyminen noin kuuden–kymmenen kuukauden iässä, jolloin hän tajuaa olevansa erillinen ihminen, oma minänsä. Tämä voi aiheuttaa turvatto- muutta, jolloin lapsi takertuu vanhempiinsa, joskus hyvin voimakkaastikin. Van- hempien, erityisesti jos takertuminen kohdistuu vain toiseen, jaksaminen on sil- loin koetuksella ja lapsen ainainen itku voi hermostuttaa. Lapsi kuitenkin tarvit- see turvallisen sylin, josta voi omien kykyjensä mukaan kokeilla etäämmälle

leikkimään lähtemistä, ja palata heti takaisin, kun turvattomuuden tunne kasvaa. Vanhempien on hyvä ymmärtää, että lapsen itkulle on syy ja se kuuluu lapsen normaaliin kehitykseen. Toinen vaativa vaihe on motorisessa kehityksessä tapahtuva tasapainottomuuden kausi noin seitsemän–kymmenen kuukauden ikäisenä, jolloin lapsen halu päästä liikkeelle ja taitojen puutteellisuus saattavat hermostuttaa lasta. Hän yrittää liikkua, kaatuu ja raivostuu, kun liikkuminen ei onnistu hänen haluamallaan tavalla. (Jarasto & Sinervo 1997.)

Lapsella on luontainen halu tutkia elinympäristöään. Hän kerää tunteita, kokemuksia ja mielikuvia, jotka painuvat syvälle mieleen. Vaikka pieni lapsi vaikuttaisikin vielä mitään ymmärtämättömältä, hän on kuitenkin aina valveilla ollessaan kokemassa ja tutustumassa maailmaan. Maailmaan tutustuminen tapahtuu ensin pääasiassa suulla. Lapsi vie kaiken suuhun ja tunnustelee suullaan eri asioita ja esineitä. Suun liikkeiden kehittymisellä on suuri merkitys puheen kehittymiselle, jonka takia on hyvä antaa lapsen tutkailla suullaan erilaisia esineitä. Suun lisäksi tärkeitä ovat myös silmät, korvat, kädet, jalat, iho ja liike. Oppiminen tapahtuu leikkimällä, toistamalla, matkimalla, liikkumalla ja seuraamalla ympärillä tapahtuvia asioita. Ensimmäisen vuoden lopulla lapsi on jo hankkinut suuren määrän tietoa maailmasta ilman puhuttua kieltä, käyttäen omia havaintojaan, aistimuksiaan ja mielikuviaan. Hän osaa tuntea tuskaa joutuessaan eroon äidistään tai kiukutella saadakseen haluamansa. Nämä taidot usein ärsyttävät vanhempia ja laittavat kärsivällisyyden koetukselle. On helpompia jaksaa iloita lapsensa taidoista, kehityksestä ja luonteesta, kun ymmärtää kehitysvaiheisiin kuuluvia kriisejä ja tiedostaa oman toimintansa vaikutukset niihin. (Jarasto & Sinervo 1997.)

Lapsi jatkaa tutustumistaan ympäristöönsä ja tutkii tavaroita mielellään. Hän katselee, koputtaa, kääntelee ja heittää tavaroita ymmärtämättä, onko se pehmeä pallo vai lasinen maljakko. Kaikki uusi on kiinnostavaa. Motoriikka kehittyy huijaa vauhtia ja lapsella on kova halu harjoitella jatkuvasti. Tällainen levottomuus voi häiritä vanhempia ja herättää ihmetystä. Lapsi myös väsy helposti jatkuvasta uuden oppimisesta ja on kiukkuinen tai itkuinen. Uni häiriintyy myös helposti, kun motoriikka kehittyy isoilla harppauksilla. Mieli olisi jo levon tarpeessa, mutta keho jatkaa juuri opittujen taitojen harjoittelua. Aistihavaintojen käyttämi-

nen tietojen keräämiseen jatkuu edelleen, holtiton kovaan juoksuun ampaisu tai tavarankorjailu kuuluvat omien taitojen kokeiluun, eivätkä todennäköisesti ole esimerkiksi vanhemman kieltojen uhmaamista. Lapsi saattaa siirtää tuolin lähemmäs pöytää yltääkseen ottamaan äidin puhelimen pöydältä. Tämä vaatii jo hyvin kehittyneitä ajattelukykyä, toimintojensa oivaltamista ja yhteen liittämistä. Ristiriita syntyy, jos lasta torutaan kovasti ilman, että selkeästi selitetään, ettei juuri puhelinta ei saa ottaa. Ilman selitystä lapsen mielessä sekoittuvat uuden hyvän taidon oivaltaminen ja vanhemman toruminen. Kaiken uuden kokeilu auttaa lasta hahmottamaan maailmaa, luomaan järjestystä tietotulvaan. Lapsi yhdistää havaintoja ja oppii hahmottamaan kokonaisuuksia. Tässä auttaa, jos vanhemmat pitävät kiinni tietyistä rutiineista. Tällöin lapsi oppii hahmottamaan päivän kulkua ja ennakoimaan tapahtumia. Lapsi kiinnostuu katselemaan kuvia ja oppii, kun aikuinen kertoo ja nimeää mitä kuvissa on. Myös pelkkä kirjan sivujen kääntely on hauskaa, se kehittää käden liikkeitä ja sormien motoriikkaa. Lapsi oppii paljon uusia käsitteitä. Ensin hän oppii laajoja yleiskäsitteitä, joista toistuvien kokemusten avulla erottuu erilaisia pienempiä osia. Vanhempien tapa puhua ääneen ja sanoittaa tekemisiään vaikuttaa lapsen käsitteiden hahmottamiseen ja kielen kehitykseen. (Jarasto & Sinervo 1997.)

Toisen ikävuoden lopulla lapsi voi innostua suorittamaan pieniä tehtäviä. Hän nauttii saadessaan tehdä yhteistyötä aikuisen kanssa ja tämä on otollinen hetki totuttaa lasta noudattamaan pyyntöjä. Arjessa mukana olemalla lapsi saa tunteen siitä, että hän on vanhemmilleen tärkeä ja oppii monipuolisia asioita. Lapsesta saattaa myös tulla uhkarohkea: hän haluaa kiivetä ja roikkua joka paikassa, hyppii holtittomasti pelkämästä kokeilun ilosta. Lapsen tuleekin saada harjoitella taitojaan, mutta vanhempien vastuulla on vahtia, ettei lapsi loukkaannu. Ympäristön voisi järjestää niin, ettei lasta tarvitse jatkuvasti kieltä ja torua. Lapsella olisi hyvä olla paikka, jossa hän saisi harjoittaa taitojaan turvallisesti. Lapsi ymmärtää enemmän kuin osaa itse sanoittaa. Usein on kuitenkin hyvä samalla näyttää mitä tarkoitetaan, jolloin lapsi yhdistää puheen ja toiminnan. Jatkuva oppiminen ja kehittyminen rasittaa lasta, hän joutuu kokemaan pettymyksiä ja epäonnistuu taitoharjoitteluisaan. Vaikka lapsi ymmärtäisi vanhempien lohduttavat sanat, tarvitsee hän vielä syliä ja kosketusta saadakseen turvallisuuden tunteen. Rauhaton, kiukkuinen ja itkuinen lapsi on luultavasti väsynyt tai onne-

ton ja tarvitsee aikuisen syliä ja lohdutusta. Lapsen tarpeet kasvavat hoivan lisäksi myös leikkiin. Lapsi tarvitsee aikuisen antamia virikkeitä, vanhempansa mukaan leikkiin. Vuorovaikutus lapsen ja vanhemman välillä kehittyä ja antaa uusia mahdollisuuksia yhteistyölle. Rutiinit tulevat tärkeämmäksi ja lapsi saattaa suuttua, jos joku asia ei mene samalla tavalla kuin aina ennen. Tutut tavat luovat turvallisuuden tunnetta ja sen järkkyessä on lapsen kiukulle ymmärrettävää syy. Kun lapsi rauhoittuu, voi asian selittää rauhallisesti. Lapsen leikki toisten lasten kanssa on vasta rinnakkaisleikkiä, juokseminen, matkiminen ja yhdessä kaatuilu on lapsesta hauskaa. Tämä aiheuttaa usein riitoja, koska lapsi haluaisi juuri sen saman lelun, millä joku toinen leikkii. Kiistely ja samoista leluista taistelu kuuluu asiaan. Lapsella ei ole vielä edellytyksiä eläytyä toisen asemaan, vaan hän asettaa minän kaiken edelle. Lapsen itsekäs käytös kuuluu kehitysvaiheeseen, hän on omistushaluinen ja ahne. Tämä vaihe on kuitenkin käytävä läpi jotta lapsen kehitys etenee. Lapsi tarvitsee aikuisen mallia ja ohjausta. Voi ajatella niin, että myös kinaamalla harjoitellaan sosiaalisia taitoja ja lapsen persoonaa, oma tahto kehittyy. (Jarasto & Sinervo 1997.)

7.2 Lapsi 3-4-vuoden iässä

Lapsi on 3-vuotiaana iloinen, utelias, vauhdikas ja hänellä on paljon kysymyksiä. Lapsen mielikuvitus on tässä iässä vilkasta, ja lapsi voi olla kova kertomaan tarinoita. Hän on omasta mielestään jo iso, mutta kaipaa kuitenkin sylissä oloa ja hellimistä. Hän ymmärtää perusteluja ja pystyy tekemään asioissa jo joitakin kompromisseja. Lapsi haluaa harjoitella omatoimista tekemistä ja toivoo aikuisten huomaavan hänen osaamisensa. Lapsen rohkaiseminen ja kehuaminen on tärkeää, sillä niillä on suuri vaikutus lapsen itsetunnon kehittymisen kannalta. 3-vuotiaan puhe käsittää jo useita sanoja ja lyhyitä lauseita. Puhe on yleensä selvää, vaikka yksittäisiä kirjaimia voi vielä puuttua tai ne korvautuvat jollakin muulla. Lapsen puhe voi olla myös takeltelevaa ja toistavaa. 3-vuotias on mallioppija, hän osaa muun muassa luokitella esineitä koon ja värin mukaan. 3-vuotias nauttii loruista, hokemista ja riimeistä sekä satujen kuuntelemisesta. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a.)

Lapsi kaipaa edelleen runsaasti huomiota vanhemmiltaan ja haluaa myös kokea tulleen kuulluksi. Onkin hyvä ottaa lapsi mukaan arjen toimiin ja antaa positii- vista palautetta pienistä asioista. Jos lapsi kokee, ettei häntä huomata tai kuun- nella, saattaa kiukuttelu olla keino vanhempien huomion saamiseksi. Lapsi oppii nopeasti käyttämään tottelemattomuutta ja kiukuttelua keinona saada vanhem- pansa reagoimaan ja huomioimaan lapsen paikalla olo. (Jarasto & Sinervo 1997.)

Lapsen tunne-elämä kehittyy ja on tärkeää, että vanhempi ymmärtää lapsen tunteita ja opettaa lasta tunnistamaan tunteitaan sanoittamalla ne. Näin lapsi oppii tunteilleen nimet. Vaikeiden tunteiden jakaminen vanhempien kanssa ja hyväksytyksi tuleminen kiukunkin keskellä ovat tärkeitä kokemuksia. Pukeutu- misesta 3-vuotias osaa jo suoriutua itse, mutta on päiviä, jolloin pukeminen tun- tuu tylsältä ja lapsi tarvitsee aikuisen apua. Liikkuessaan lapsi on energinen ja hallitsee kehoaan entistä paremmin. Lapsi osaa muun muassa ajaa kolmipyö- räisellä hitaasti tasaisella tiellä sekä hyppiä tasajalkaa ainakin yhden hypyn ver- ran. Joistakin lapsista on mukavaa kävellä varpaillaan. Lapsen sorminäppäryys kehittyy entisestään, ja lapsesta on hauskaa tehdä asioita käsillään. Hän muun muassa askartelee, piirtää ja harjoittelee kiertämään korkkeja auki. Piirustuksen tuotokset eivät ehkä ole kovinkaan esittäviä, mutta tärkeintä on lapsen oma kä- sitys asiasta. 3-vuotias lapsi elää vielä uhmakauttaan, mutta sillä on tärkeä merkitys lapsen harjoittellessa oman tahdon ilmaisua ja säätelyä. Lapsella on oikeus tunteisiin eikä vanhemman pidä pelätä lapsen tahtoa ja kiukkua. Uutta opetteleva lapsi kokee epäonnistumisen hetkiä, mutta aikuisen kannattaa kan- nustaa lasta yrittämään uudelleen. Myös pettymyksen tunne on osa lapsen elämää. Uhma liittyy läheisesti itsenäistymiseen ja omaan tekemiseen. Van- hempien asettamat rajat auttavat lasta toimimaan, mutta rajat antavat lapselle myös tilaa ilmaista ja harjoitella tahtomista. Näin lapselle kehittyy oikeanlainen kuva omasta itsestään ja opituista taidoista. Toisilla lapsilla uhma on kolmen vuoden iässä jo laantumassa, useimmilla lapsilla uhmaikä kuitenkin laantuu vii- meistään 4–5-vuotiaana. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a.)

Lapsi on 3-vuotiaana seurallinen ja kaipaa leikkeihinsä jo kavereita. Lapsi on sosiaalisissa tilanteissa rennompi, rauhallisempi ja varmempi ja hän saa entistä

helpommin ystäviä. Olisi tärkeää, että lapsi tapaisi muita lapsia ja leikkisi heidän kanssaan. Näin opitaan tärkeitä sosiaalisia taitoja, vaikka yhteisleikki ei läheskään aina onnistu. Riitatilanteissa lapsi voi huutaa, haukkua ja käydä jopa käsiiksi, mutta taidot hioutuvat vasta ja niitä opetellaan. Lapselle on tärkeää leikkiä ystäviensä kanssa, mutta yhdessä vanhempien kanssa tekemistä ei kuitenkaan sovi unohtaa. Arjen asioiden puuhaileminen ja oleilu yhdessä perheen kanssa on lapsesta mukavaa. Kolmen vuoden iässä lasta kiinnostavat kaikki asiat. Hän kyselee ja haluaa saada kysymyksiinsä myös vastauksia. Hänen mieltään askarruttavat kovasti eri ilmiöt ja niiden syysuhteet. Lasta alkavat mietityttää muun muassa vauvojen alkuperä ja sukupuolierot. Tästä johtuen lapsi tutkii sukupuoli-miään ja saattaa kylvyssä ollessaan ”ihmetellä” vanhempiansa vartaloita ja niiden eroja. Tässä iässä lapsella on herkkyyksikausi, johon liittyy se, että lapsi huomaa itsensä koskettelu tuottavan mielihyvää. Lapsen suhtautuminen alastomuuteen ja omaan kehoonsa on luontevaa. Vanhempien ei pidä pelästyä lapsen itsetyydytyskokeiluja eikä varsinkaan torjua asiaa, sillä lapsen seksuaalisen identiteetin pitääkin kehittyä. Kehittymisen kannalta on oleellista ja tärkeää, että vanhemmat selittävät lapselle, että itsensä koskemisessa ei ole mitään väärää tai häpeällistä. Lapselle kannattaa tarkentaa ja opettaa, että itsensä koskeminen tehdään yleensä yksin omassa rauhassa poissa toisten katseilta. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a.)

7.3 Lapsi 4-5-vuoden iässä

Lapsi on 4-vuotiaana usein jo omatoiminen, innokas tekemään asioita ja toimimaan yhdessä vanhempiensa kanssa. Myös tuntemattomampien ihmisten ujos-telu saattaa unohtua. Kuten muissakin ikäkausissa, 4-vuotias kokee itse olevansa jo iso, mutta kaipaa edelleen syyliä ja hellyyttä. Lapsen sisäinen maailma ja mielikuvitus kehittyvät vauhdilla. Se avartaa leikin uuteen ulottuvuuteen, jossa vain mielikuvitus on rajana ja vanhat lelut saavat aivan uusia tehtäviä mielikuvi-tusmaailmassa. Myös sadut saavat uuden merkityksen lapsen maailmassa. Itse kertomus on mielenkiintoisempi kuin kuvat ja lapsi osaa myös itse keksiä tari-noille jatkoja tai aivan uusia satuja. Monilla on mielikuvitusystävä tai -leikki, jos-sa lapsi itse on joku muu, usein satuhahmoihin liitettävä, kuten prinsessa tai

maailman nopein ja vahvin mies. Mielikuvituksen kehitys saattaa vaikuttaa lapsen käyttäytymiseen myös negatiivisesti. Se voi aiheuttaa pelkoja, koska todellisen ja mielikuvituksen raja on vielä vaikea hahmottaa. Lapsi saattaa pelätä asioita, joita ei pienempänä pelännyt, koska osaa nyt kuvitella mitä esimerkiksi pimeässä voisi olla. Mielikuvitus vaikuttaa myös lapsen uneen. Unimaailmakin laajenee ja joskus se saattaa saada lapsen heräämään yöllä tai aiheuttaa nukahtamisvaikeuksia. Vanhempien on hyvä ymmärtää, etteivät lapsen yölliset heräilyt tai vaikeudet nukahtaa liity välttämättä tottelemattomuuteen vaan kehitysvaiheeseen, jossa lapsen maailma on avartunut taas lisää. (Jarasto & Sinervo 1997.)

Lasta ei saa vähätellä tai pilkata pelkojensa tai uskomattomien tarinoidensa vuoksi. Pelottelu ja erityisesti yksin jättäminen vaikeiden tunteiden kanssa lisäävät lapsen mielikuvituksen toimintaa ja näin ollen myös pahentavat pelkoja. Asioiden puhuminen ja lapsen kuuntelu saavat lapselle aikaan turvallisuuden tunteen. Myös syliin ottaminen rauhoittaa mielikuvitusta ja antaa tunteen, että vanhemmat hyväksyvät lapsen uudet luovat taidot. Lapsen vilkkaan mielikuvituksen ei kuitenkaan kannata antaa sekoittaa perheen arkea. Rajoista kiinni pitäminen on edelleen tärkeää, niistä voi keskustella lapsen kanssa ja selittää miksi vanhemmat ovat asiat niin päättäneet. Tällaiset keskustelut ovat mahdollisia jo, koska lapsi kykenee kasvamassa määrin ottamaan huomioon muutkin kuin itsensä. Kyky näyttää myötätuntoa ja neuvotella asioista kehittyy. Tunteiden hallinta on vielä joskus vaikeaa, mutta usein lapsi osaa jo puhua asioista tai ainakin koettaa selvittää ongelmia sanallisesti ennen kuin lyönnit tai tönnimiset otetaan käyttöön. (Jarasto & Sinervo 1997.)

Lapsi nauttii 4-vuotiaana usein toisten lasten seurasta. Hän kiinnostuu yksinkertaisista sääntöleikeistä ja -peleistä. Häviäminen on vielä vaikeaa, mutta sitä on hyvä harjoitella samalla tavalla arkielämän tilanteissa kuin voittamistakin. 4-vuotiaan mielikuvituksen kehittymisen vuoksi usein erityisesti rooli- ja mielikuvitusleikit, varsinkin pukeutumisleikit ovat kiehtovia. 4-vuotiaan liikkeet alkavat voimistua, ja se näkyy myös leikeissä. Liikunnalliset leikit ovat usein hurjia ja uhkarohkeita. Lapsi tarvitsee luvallisia mahdollisuuksia kokeilla voimiaan ja nopeuttaan, jotta oppii säätämään uusia, vahvempia ja nopeampia liikkeitään.

Lapsi alkaa hahmottaa vertaisiaan ja arvioida omia kykyjään ja taitojaan vertaamalla itseään kavereihin. Lapsen itsetunnon kehitykselle on merkitystä sillä, miten hän pärjää muiden samanikäisten joukossa. Vanhemmat voivat auttaa lastaan ajattelemaan positiivisesti itsestään ja omista taidoistaan kehumalla jo opittuja ja kertomalla, etteivät itsekään osanneet esimerkiksi hypätä pitkälle ennen kuin harjoittelivat. Lapsi tarvitsee vanhemmaltaan rohkaisua ja itsetunnon vahvistamista sekä edelleen tunnetta, että lapsi itsessään on hyvä ja rakastettava, olivatpa lapsen taidot miten hyviä tai heikkoja tahansa. (Jarasto & Sinervo 1997.)

Lapsen ajattelukyky ja moraaliset käsitykset kehittyvät voimakkaasti, mutta ovat usein varsin konkreettisia. Arvioidessaan jotakin lapsi arvioi yleensä teon lopputulosta, mitä tapahtui teon takia, eikä vielä itse tekoa. Ajatus kulkee asiasta toiseen mielummin kuin pysähtyisi syventymään johonkin pohdintaan. Vilkas mielikuvitus voi myös saada lapsen kertomaan asioita, jotka eivät ole totta. 4-vuotias lapsi kuitenkin harvoin valehtelee tarkoituksellisesti. Tässäkin on kyse mielikuvituksen ja todellisuuden rajan hahmottamisesta. Lapsen kanssa voi keskustella asiasta ja selittää esimerkkien avulla asioita mitkä ovat mielikuvitusta ja mitkä totta. 4-vuotiaana useat lapset nauttivat sanoilla leikkimisestä. Tämä ikäkausi onkin kielellisesti aktiivisin vaihe lapsen kehityksessä. Erilaiset sanailut, lorut, runot ja satujen kertominen ovat lapsesta mielenkiintoista puuhaa, vaikka ne saattavat edetä epäloogisesti ja hyppiä aiheesta toiseen. Lapsi jaksaa myös jo kuunnella pitkiäkin tarinoita ja on kiinnostunut erilaisista saduista. Myös käsitteistö laajenee. Tähän saakka koirat ovat olleet koiria ja kalat kaloja, mutta nyt suurista käsiteistä alkaa löytyä alakäsitteitä kuten, että kaikki kalat eivät olekaan vain kaloja vaan erilaisille kaloille on omat nimensä. Lapsi oppii myös luokittelemaan asioita, mitkä ovat samanlaisia, mitkä kuuluvat yhteen. Myös aikakäsitteet hahmottuvat paremmin; aamu, päivä, ja ilta on jo helpompi hahmottaa. Pidemmälle ulottuvat aikakäsitteet ovat vielä hankalia. Vaikka lapsi muistaisikin asioita esimerkiksi viime talvesta, ei aikakäsite ole vielä selvä. (Jarasto & Sinervo 1997.)

Lapsi puhuu paljon ja ei aina tarvitse edes kuulijaa puheelleen. Hän voi jutella itsekseen joko leikkiin liittyviä asioita tai puuhaillessaan jotain vain kokeillakseen

miltä eri äänenpainot ja sanat kuulostavat. Lapsi nauttii saadessaan jutella vanhempiensa kanssa ja saa lisää itseluottamusta, kun vanhempi arvostaa hänen kertomuksiaan ja mielipiteitään. Lapsi havainnoi kuulijaansa ja huomaa, ellei häntä kuunnella. Lapsen kysymyksiin pitäisi vastata ja osoittaa, että lapsen asia on vanhemmalle tärkeä. Joskus lapsi puhuu taukoamatta, myös silloin, kun vanhemman pitäisi keskustella aikuisten asioita tai soittaa tärkeä puhelu. Lapselle voi kertoa, että nyt vanhemman tarvitsee hoitaa tärkeä asia ja että lapsen täytyy odottaa hetki. On parempi sanoa se lapselle etukäteen ja kertoa, että kohta on taas lapsen vuoro puhua omista tärkeistä asioistaan. (Jarasto & Sinervo 1997.)

Lapsi voi 4-vuotiaana näyttää ihastumisen merkkejä vastakkaista sukupuolta olevaan vanhempaansa tai johonkin muuhun lasta lähellä olevaan henkilöön. Vaihe kuuluu kehitykseen ja menee vähitellen ohi. Lapsen käytökseen ei kannata liikaa kiinnittää huomiota. Pian tulee vaihe, jossa lapsi alkaa samaistua omaa sukupuoltaan olevaan vanhempaansa tai muuhun tärkeään, omaa sukupuoltaan olevaan aikuiseen. Lasten keskinäiseen leikkiin tai puheeseen voi myös ilmaantua alapäähän liittyviä sanoja tai kiro sanoja. Kiinnostus alastomuuteen ja omaan vartaloon ja sen tutkimiseen on luonnollista, niitä tutkitaan samoin kuin mitä tahansa muita kiinnostavia uusia asioita. Tästä on hyvä jutella lapsen kanssa ja kertoa, että tutkimisessa ei ole mitään pahaa, mutta se on hyvä tehdä silloin kun on yksin. Kannattaa myös kertoa, että kehossa on alueita, joihin ei muiden tarvitse antaa koskea tai katsoa. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a.; Jarasto & Sinervo 1997.)

7.4 Lapsi 5-6-vuoden iässä

Lapsi on 5-vuotiaana usein ison oloinen, hän on kehittynyt pienestä lapsesta isommaksi ja taitavammaksi. Lapsen luonteenpiirteet ja persoona tulevat esiin selvemmin ja käsitys omasta identiteetistä vahvistuu. Vaikka mielikuvitus liikkuu edelleen vilkkaasti, lapsi pystyy jo paremmin hahmottamaan mikä on totta ja mikä tarua. Tämä näkyy selkeästi leikeissä, missä ”oikeasti” ja ”leikisti” tehdään jotain. Joustavuus lisääntyy ja lapsi on usein sopeutuvaisempi uusiin tilanteisiin.

Toisaalta 5-vuotias on vielä monin tavoin pieni lapsi. Kiukunpuuskat ja tunteiden ailahteleminen ovat osa arkea ja lapsi kaipaa edelleen lämmintä syliä ja lohdutusta. Lapsen itsekritiikki saattaa olla voimakasta ja hänen luottamuksensa omiin kykyihinsä voi horjua. Lapsi voi esimerkiksi katsoa maalaustaan ja sanoa: ”Tämä ei olekaan hyvä”. Aikuisen kannattaa tukea ja innostaa lasta, välttämällä kuitenkin liiallista ylikehumista ja voittamattomuuden kuvan ylläpitämistä. (Jarasto & Sinervo 1997.)

Lapsi nauttii edelleen sanaleikeistä ja pitää hauskoista jutuista, mutta ei yleensä halua eikä pysty olemaan hyväntahtoisenkaan pilailun kohde. Hassuttelu, hellittely ja arjen toimien jakaminen vanhemman kanssa ovat lapselle edelleen tärkeitä. Lapsi usein uskoo edelleen, että hänen vanhempansa tietävät kaiken ja ovat maailman vahvimpia, nopeimpia ja parhaita. Pojille usein isä on sankari ja samaistumisen kohde: ”Meidän isä on vahvempi kuin teidän isä!” tai ”Meidän isä osaa tehdä...” Pojat usein ihailevat isänsä lisäksi vahvoja miehiä kuten poliiseja tai palomiehiä. Tytöt samaistuvat usein äitiinsä. Monet tytöistä olivat aikaisemmin ihastuneita isäänsä, joka voi nyt kääntyä välinpitämättömyydeksi tai jopa väheksymiseksi. Jos vanhemmilla ja perheellä on ystäviä, joihin lapsi voi luottaa ja joiden kanssa lapsi viihtyy, kannattaa sellaisia ihmissuhteita tukea. Lapsi voi saada erilaista tukea kasvuunsa esimerkiksi kummitädiltään, kuin mitä äiti-tytär-suhde pystyy tarjoamaan. Tunteiden hallinta on kehittynyt, mutta kun lapsi hermostuu, hän voi huutaa ja kiukutella voimakkaammin ja ilkeämmin kuin ennen. Sitä ei tarvitse säikähtää tai kokea uhmaamisena, vaan auttaa lasta nimeämään ja käsittelemään tunnettaan kiukun laannuttua. (Jarasto & Sinervo 1997.)

Kaverit ovat usein 5-vuotiaalle tärkeitä ja ystävyysuhteet alkavat olla kestävämpiä. Sosiaaliset taidot ovat hioutuneet harjoituksen avulla taitavammiksi. Riitaa ei tule enää niin helposti ja lapsi osaa neuvotella asioista. Kavereiden mielipiteet vaikuttavat jo enemmän siihen, mikä on hienoa tai mikä ei ole kivaa. Lapsi osaa jo yleensä leikkiä hienosti yhdessä muiden kanssa. Roolileikit ovat edelleen suosittuja, mutta esitettävät henkilöt ovat usein jo oikean elämän tärkeitä aikuisia: vanhempia, lääkäreitä tai muita lapsen ihailemia, tuttuja aikuisia. Myös elämän perusasiat, kuten syntymä ja kuolema voivat askarruttaa lasta ja näkyä leikeissä. Sukupuoliasiat kiinnostavat lasta, sekä tytöillä että pojilla voi

olla ensimmäisiä ihastumisia vastakkaiseen sukupuoleen. Kun lapsi 4-vuotiaana puhui välillä vaan kokeillakseen erilaisia ääniä, puhuu 5-vuotias ymmärtääkseen asioita ja osaa myös kysyä ja vaatia vastauksia. Lapsi pystyy ymmärtämään yhteyksiä asioiden välillä ja kysely on selvästi enemmän tiedon halua kuin asioiden ääneen ihmettelyä. (Jarasto & Sinervo 1997.)

Lapsen moraaliset käsitykset ja tunteet kehittyvät huomattavasti. Lapsi ymmärtää oikean ja väärän eron ja voi kokea voimakkaita kiukun tunteita, jos tuntee tulleen kohdelluksi epäreilusti. Joillekin lapsista voi esimerkiksi olla äärimmäisen tärkeää, että jokin asia jaetaan tasan puoliksi sisarusten kesken. Pieni epäily siitä, että itse sai vähemmän kuin toinen, voi suututtaa lasta uskomattoman paljon. Lapsi pohtii entistä enemmän asioita ja erilaisten ilmiöiden syitä. Hän uskoo, että kaikkiin kysymyksiin on olemassa vastaus. Yhteinen pohdiskelu aikuisen kanssa ja asioiden oivaltaminen tuovat mielihyvää lapselle ja rakentavat itseluottamusta. Vaikeat kysymykset voivat tuntua vanhemmista oudoilta. Niitä voi pohtia yhdessä lapsen kanssa ja antaa hienovaraisesti lapsen ymmärtää, ettei aikuinen aina tiedä kaikkea. Myös erilaiset kokeilut ja testit ovat monen 5-vuotiaan lapsen mielestä mielenkiintoisia. Lapsi pitää asioista, jotka voi todeta myös käytännön tasolla. Vaikka lapsi pitääkin asioista ja ilmiöistä, jotka voi kokeilla erilaisin testein, (esimerkiksi, että vesi jäätyy kun sen laittaa pakastimeen), pystyy hän jo pohtimaan myös asioita, jotka eivät ole käsin kosketeltavia. (Jarasto & Sinervo 1997.)

Lapsi ymmärtää jo laajasti useita käsitteitä, esim. vähän tai paljon, edessä tai takana, nopeasti tai hitaasti. Hän pystyy seuraamaan melko monimutkaista kertomuksen juonta ja usein pitää jo tarinoista, joissa on enemmän tapahtumia. Useita 5-vuotiaita alkaa kiehtoa numerot ja kirjaimet. Lapsesta on edelleen hauskaa vertailla ja lajitella esineitä niiden ominaisuuksien mukaan tai asettaa niitä suuruusjärjestykseen. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a.; Jarasto & Sinervo 1997.)

Leikillä on edelleen suuri merkitys myös älyllisen kehittymisen ja oppimisen kannalta. Leikki kehittää lapsen suunnitelmallisuutta, muistia, omatoimisuutta ja syysuhteiden oivaltamista sekä auttaa lasta tutustumaan itseensä ja kykyihinsä. Leikkiin kannustaminen ja leikkiajan rauhoittaminen on erittäin tärkeää.

5-vuotiaana on monilla lapsilla edessään suuri vaihe. Lapsen ensimmäiset maitohampaat irtoavat yleensä 5–6 vuoden iässä. Tämä on monille merkki siitä, että on iso, maitohampaat irtoavat ja tilalle tulee pysyvät rautahampaat. Hampaat ovat kaikkien herkimpiä reikiintymään puhkeamisaikana ja heti puhkeamista seuraavina vuosina. Hampaista huolehtiminen on siis nyt erityisen tärkeää. On myös tärkeää opettaa lapsi huolehtimaan itse hampaistaan ja hygienias-
taan, vaikka vastuu lapsen puhtaudesta onkin edelleen vanhemmilla. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a.; Jarasto & Sinervo 1997.)

8 PROSESSIN KUVAUS

Perhekerho Topaasissa monikulttuurisuusharjoittelun aikana tehty havainnointi toimi pohjana oppaan teemoille. Havainnoinnin kohteena oli asiakasperheiden vanhemmuus. Havainnoinnin tukena olivat vanhemmuuden roolikartan teemat. Vanhemmuuden roolikartta on kehitetty Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymässä. Roolikartan avulla voi tarkastella vanhemmuutta: miten vanhempi toimii eri rooleissa ja vastaako toiminta lapsen tarpeita. Roolikartassa vanhemmuuden päärooleja on viisi: huoltaja, rakkauden antaja, rajojen asettaja, ihmissuhdeosaaja ja elämän opettaja. Havainnointi tapahtui näiden teemojen pohjalta toiminnan lomassa, joskus ulkopuolisena toiminnan tarkkailijana, mutta useimmiten erilaisten yhteiskeskustelujen tai toiminnan aikana. Havainnointi oli avointa ja keskustelua avaavaa. Usein havainnon tekemisen jälkeen asiasta keskusteltiin vanhemman kanssa sekä purettiin havaintoja ryhmien jälkeen työntekijöiden kesken. Havainnoinnin avulla löytyi erilaisia vanhemmuuteen liittyviä aiheita, joihin erityisesti vanhemmat tuntuivat tarvitsevan tukea. Esiin nousseita aiheita olivat: epävarmuus vanhempana, johdonmukaisuus kasvatuksessa ja sen puute, pitkäjänteisyys, hellyyden osoittaminen ja lapsen tarve saada hellyyttä, kehuminen, rajojen asettaminen, ankaruus, turvallisuus, sekä tieto lapsuuden kehitysvaiheista.

Käytimme apuna vanhemmuuden roolikarttaa, jonka avulla työstimme aiheista esille viisi eri teemaa opasta varten. Työstäminen tapahtui peilaamalla havainnoista esiin nousseita aiheita roolikartan teemoihin ja pohtimalla niiden yhtäläisyyksiä. Oppaan teemoiksi nousivat hellyys ja turvallisuuden tunne, ankaruus ja fyysinen kuritus, rohkaisu ja kehu, johdonmukaisuus, rajat ja pitkäjänteisyys, sekä tiedon lisääminen lasten kehitysvaiheista. Päätimme käsitellä kaikkia teemoja jaoteltuina ikäkausittain, jotta oppaasta tulisi selkeämpi ja helpommin ymmärrettävä. Ikäkausijaot olivat 0–2-vuotiaat ja 3–6-vuotiaat. Sovimme myös, että opas tehtäisiin kokoon A5.

8.1 Tapaaminen yhteistyötahojen kanssa

Suunnitteluvaiheen ja teemojen löytymisen jälkeen tapasimme sosiaali- ja terveysviraston maahanmuuttaja-asioita hoitavan sosiaaliohjaajan Virve Lintulan sekä perhekerho Topaasin työntekijät Paula Alatalon, Merja Saarikiven ja Tran Loanin toukokuussa 2009. Tapaamisen aluksi kerroimme ehdotuksia oppaan teemoista.

Olimme itse ajatelleet jakaa oppaan teemat ikäkausijaoilla 0–2-vuotiaat sekä 3–6-vuotiaat. Topaasin työntekijöiden mielestä ikäjakoa tulisi vieläkin laajentaa, sillä vuoden aikana lapsen kehityksessä tapahtuu suuria muutoksia. Päädyimme siis yhteistuumiin ikäjakoihin 0–2-vuotiaat, 3–4-vuotiaat sekä 5–6-vuotiaat. Myös maahanmuuttajavanhempien on helpompi hahmottaa ja ymmärtää lapsen ikäkausia ja niiden mukanaan tuomia asioita näiden ikäjakojen perusteella.

Pohdimme myös oppaan kohderyhmää. Koulun seminaareissa olimme saaneet palautetta, jonka mukaan opas olisi tarkoitettu vain äideille, koska perhekerho Topaasissa käyvät vain äidit lapsineen. Opasta on myös tarkoitus lukea ja hyödyntää kotona, joten kohderyhmänä ovat maahanmuuttajavanhemmat. Pelkkä äideille tarkoitettu opas ei olisi tarkoituksenmukainen, sillä useimmiten perheessä on myös isä, jolle opas on myös hyödyllistä luettavaa. Isä osallistuu myös lasten kasvatukseen eikä ole mielekästä rajata isiä pois. Opas toimii yhtälailla Keravan sosiaali- ja terveysviraston työvälineenä, joten työelämän taholta tuli vankka toive, että molemmat vanhemmat sisällytetään oppaaseen.

Päätimme työntekijöiden kanssa myös lisätä perheväkivallan osuuden oppaaseen. Lisäksi työntekijät ehdottivat, olisiko mahdollista liittää oppaan loppuun tärkeitä puhelinnumeroita. Niitä voisivat olla esimerkiksi neuvola, sosiaalitoimisto ja turvakoti. Myös perhepolitiikan perusasioita voisi mahdollisesti sisällyttää oppaaseen. Maahanmuuttajaperheiden olisi hyvä saada tietoa toimintatavoista, lainsäädännöstä sekä omista oikeuksistaan.

8.2 Tekstin kirjoittaminen ja muokkaus

Kaikkien teemojen käsittely ikäkausittain teki tekstistä todella vaikeaselkoista, joten lapsuuden kehitysvaiheet ikäkausittain käsitellään omana kohtanaan lapsuuden kehitysvaiheet -tekstissä. Ikäkausijaot muuttuivat myös 0–2, 3–4, 4–5, 5–6-vuotiaisiin selkeyden vuoksi. Kun etsimme tietoa ja aloitimme kirjoitustyön, teemat muokkaantuivat vielä hieman, koska oli vaikeaa jättää mitään olennaista pois.

Lopullisiksi teemoiksi muodostuivat: vanhemmuus lapsen parhaaksi, kulttuuri, vanhemmuus ja uusi yhteiskunta, kulttuuri ja lapsen yhteiskunnallinen asema, kahden kulttuurin vanhemmuus, lapsen mukana arjessa, kulttuuriin sopeutuminen, arkielämän taidot, sosiaaliset taidot, yhdessä perheen kanssa, hyväksyminen ja rakkauden näyttäminen, rajat ja turvallisuus, vanhemmuus ja päihteet, vanhemmuus ja fyysinen kuritus, laki vanhemmuuden tukena sekä lapsuuden kehitysvaiheet.

8.3 Tekstin kirjoittaminen helppolukaiseksi oppaaksi ja kuvitus

Teoriatiedon osuuden valmistuttua oli aika ruveta muokkaamaan tekstistä helppolukuista opasta. Tutustuimme selkokielen periaatteisiin, mutta ajan rajallisuuden vuoksi päädyimme tekemään oppaan helppolukaiseksi. Helppolukuisen tai selkokielen tekstin tuottaminen on meille uutta. Käytimme apunamme erilaisia selkokielen kirjoittamisen oppaita. Selkokielen kirjoitustavan opettelu oli vaivalloista. Käytämme terminä helppolukaisuutta selkokielisyyden sijaan.

Oppaan kirjoittamistyö helppolukuisempaan muotoon oli pitkä ja raskas prosessi. Tekstiä laatiessamme huomasimme, ettei ole kovin helppoa kirjoittaa helppolukuista tekstiä. Aika ajoin teksti tuntui irrallisilta lauseilta, joita oli hankalaa yhdistää yhtenäiseksi tekstiksi. Tekstin ymmärrettävyyden ongelmia ei voi ratkaista pelkästään lausetasolla, vaan on muistettava huomioida tekstin kokonaisuus. Luettavuus, ymmärrettävyys ja kiinnostavuus vaikuttavat toisiinsa. Ymmärtämistä helpottaa, jos teksti motivoi lukijaansa ja on elämyksellistä. Lukijan on voitava

kytkeä teksti omiin kokemuksiinsa. Etukäteen pelkäsimme, että helppolukuisuus saattaa tehdä oppaasta opetusaiheisen. Oppaan ei ole tarkoitus määrätä tekemisiä eikä sen ohjeistuksia ole tehty kirjaimellisesti noudatettaviksi. Tarkoitus on herättää ajatuksia sekä antaa aiheita, joiden avulla vanhemmat pystyvät keskustelemaan vanhemmuudestaan.

Saimme perhekerho Topaasin henkilökunnalta vinkin, että oppaan kieliasussa voisimme saada asiantuntija-apua Päivi Korhoselta, joka toimii kiertävänä suomi toisena kielenä -opettajana päiväkodeissa Keravalla. Lähetimme hänelle sähköpostitse yhteistyöpyynnön ja tapaaminen sovittiin syyskuun 2009 loppupuolelle Topaasin tiloihin. Tapaamisessa oli läsnä myös Topaasin henkilökunta. Saimme toiveita ja vinkkejä sekä kuvitukseen että oppaan selkeyteen. Esimerkiksi vanhemmuus ja päihteet -osioon toivottiin selkeää kuvaa pulloista, jossa on ruksit päällä. Pohdimme myös valokuvien tai symbolikuvien käyttöä kuvituksessa. Kuvitus toteutettiin kuitenkin Microsoft Wordin Office Online ClipArt -arkistojen kuvilla, koska kuvien käyttöoikeudet olivat selkeät eikä valokuvien työstämiseen ollut enää resursseja. Jokaiseen oppaan osioon ei toivottu kuvaa, mikä oli hyvä myös tekstin asettelun kannalta. Tämä antoi enemmän mahdollisuuksia ja tilaa sijoitella tekstiä ja kuvia paremmin.

Lauseiden lyhyys ei vielä sinänsä helpota asioiden ymmärtämistä. Yhteen lauseeseen liian tiiviisti pakattu informaatio vain vaikeuttaa tekstin ymmärtämistä. Lauseen laatu on tärkeämpi kuin sen pituus. Maahanmuuttajat tarvitsevat erilaista selkokieltä kuin esimerkiksi vammaisryhmät, koska maahanmuuttajien selkokielen tarve johtuu vaikeudesta ymmärtää vierasta kieltä ja kulttuuria. Esimerkiksi selkokielen taittosäännöt ovat heidän kohdallaan usein tarpeettomia. Selkokieltä maahanmuuttajille kirjoitettaessa kannattaa myös muistaa, ettei esimerkiksi sanan pituus ole ratkaisevaa ymmärtämisen kannalta. "Kauha" voi olla maahanmuuttajille vaikeampi sana kuin "työlupahakemus". Peräkkäiset pitkät sanat tosin vaikeuttavat tekstin ymmärtämistä. (Jantunen 1997; Ranta 2006, 43.)

Operationaalisesti selkokieli on määritelty kielimuodoksi, jossa halutaan ottaa erityisesti huomioon se, kenelle teksti on suunnattu. Selkokielisen viestinnän

tarve on tunnustettu yhteiskunnassa ja sen kehityksen taustalla on ollut ajatus yhteiskunnallisesta tasa-arvosta ja tasavertaisista oikeuksista toimia ja vaikuttaa yhteiskunnassa sekä syrjäytymisen estämisestä. Selkokielisen materiaalin tuottajina ovat kehitysvamma-alan järjestöt olleet alkuunpanijoina, mutta myöhemmin monet muutkin tahot ovat osallistuneet selkokielisen materiaalin tuottamiseen. Suomessa selkokieli yhdistetään pääsääntöisesti erityisryhmiin, mutta kieliyhteisöissä puhutaan selkokielistämisestä myös silloin, kun on tarvetta muokata yleiskielistä tai ammattikielistä tekstiä ymmärrettävämpään muotoon. Käsite ”selkokieli” erityisryhmille tarkoitettuna kielimuotona, mukautettuna kielellä, ja selkeä yleiskieli, joka on tarkoitettu käytännössä koko kieliyhteisölle, olisi kuitenkin pidettävä erillään. (Kulki-Niemi 2002, 35–36.)

8.4 Oppaan testaus ja muokkaaminen

Oppaan käytettävyyttä, sisältöä ja ymmärrettävyyttä testattiin luetuttamalla sitä Topaasin työntekijöillä, maahanmuuttajien sosiaaliohjaajalla, suomi toisena kielellä -opettajalla Päivi Korhosella sekä perhekerho Topaasin asiakkaila. Testaus tapahtui lokakuun 2009 aikana. Tarkoituksena oli selvittää, onko opas heidän mielestään käytännöllinen, sisällöllisesti sopimuksenmukainen ja ymmärrettävästi kirjoitettu. Lisäksi tekstin luetuttaminen kohderyhmällä eli monikulttuurisilla vanhemmilla, oli mielestämme tärkeää, jotta pystyimme varmistamaan oppaan kohderyhmän tavoittamisen.

Kävimme oppaan läpi Topaasin työntekijöiden ja Päivi Korhosen kanssa kohta kohdalta, he antoivat palautteensa ja kehittämis ehdotuksensa sekä suullisesti sekä kirjallisesti. Palautteesta kävi ilmi, että tekstin on parempi olla lyhyttä, kunhan olennainen tulee sanotuksi. Syvällisemmät ilmaisut saattaisivat jäädä lukijalta ymmärtämättä. Sanojen merkityksiin ja tarvittaessa niiden selityksiin pyydettiin kiinnittämään huomiota. Erityisesti toista sanaa lähellä olevat sanat, kuten ”lapsi harjoittelee muiden kanssa toimeen tulemista”, pyydettiin miettimään, koska toimeen tulo sekoittuu helposti esimerkiksi toimeentulotukeen, jolloin lauseesta ja asiayhteydestä tulee vaikeasti ymmärrettävä. Uskaltaa sana sekoittuu helposti usko-sanaan, joka on monelle monikulttuuriselle vanhemmalle tärkeä

asia. Tämän vuoksi sanaa neuvottiin väärinymmärrysten takia välttämään. Saimme hyvää palautetta lauserakenteista, joita muuttamalla tekstistä saa ymmärrettävämpää. Esimerkiksi sivulauseen käyttäminen partisiippirakenteen tilalla ”Tärkeää lapsen kanssa taitoja harjoiteltaessa on aikuisen ymmärtävä suhde- tautuminen” muuttui lauseeksi ”Tärkeää lapsen kanssa taitoja harjoiteltaessa on, että aikuinen ymmärtää lasta”. Samoin negatiivisten ilmaisu- jen käyttöä tekstissä neuvottiin välttämään, koska se tuottaa vaikeutta ymmärtää asiayhteyttä. ”Vanhemman olisi hyvä näyttää, että lapsen arvoa ei mitata hänen saavutuk- silaan tai osaamisellaan. Lasta arvostetaan ja hyväksytään juuri sellaisena kuin hän on” muuttui yhdeksi lauseeksi ”Vanhemman olisi hyvä näyttää, että lasta arvostetaan ja hänet hyväksytään juuri sellaisena kuin hän on”. Näin koko teksti myös hieman lyheni ja siitä saatiin helpommin ymmärrettävämpää. Lauseita pilkottiin lyhyemmiksi ja turhia selittäviä sanoja jätettiin pois ”Joskus tunne siitä, ettei pysty hallitsemaan...” muuttui ”Tunne, ettei pysty hallitsemaan...”

Perhekerho Topaasin työntekijät testasivat opasta asiakkaidensa kanssa yhden viikon ajan. He kävivät opasta ja sen teemoja läpi. Testiryhmään oli valittu kolme äitiä, kaksi kosovolaista ja yksi japanilainen. Valintaperusteena oli lähinnä kohtuullinen suomen kielentaito, jolloin palautteen antaminen olisi tehokkaam- paa. Äidit ovat olleet Suomessa viidestä yhdeksään vuotta ja kielitaito vaihtelee kohtuullisesta hyvään. Ryhmästä parhaiten suomea osaava äiti pystyy luke- maan ja ymmärtämään suomen kieltä kohtuullisen hyvin. Testaaminen aloitettiin niin, että äidit tutustuivat oppaaseen ensin itse. Tutustuttuaan teemoihin äidit keskustelivat asioista oppaan pohjalta, vaikeisiin asioihin pysähdyttiin, olivatpa ne sitten kielen ymmärtämiseen tai oppaan sisällöstä nousseisiin kysymyksiin liittyviä. Testausta jatkettiin niin, että ohjaaja luki opasta äideille ääneen ja äidit keskeyttivät aina, jos halusivat kysyä tai keskustella aiheesta. Kielen ymmärtä- mistä helpottamaan äideiltä tuli yksi selkeä toive, joka oli tiettyjen sanojen selit- täminen sivun alareunaan. Sanoja olivat esimerkiksi kasvatus, perusturvalli- suus, mielikuvitus, minäkuva, kehitysvaihe sekä itsetunto. Äidit alleviivasivat sanat, joita he toivoivat merkittävän tekstiin esimerkiksi tähdellä. Tähtimerkin- nän vierestä löytyisi sanan selitys sivun alareunasta. Palautteen pohjalta teim- me oppaaseen toivotut muutokset. Tähtimerkinnällä olevat sanat pyrimme

avaamaan mahdollisimman selkeiksi, pohdimme ”suomennoksia” myös erään ulkomaalaissyntyisen ystävämme kanssa.

Topaasin henkilökunta kertoi myös pohtineensa, että oppaalle olisi ollut käyttöä vietnamilaisten Jarai-pakolaisten saapuessa Keravalle vuosina 2006–2008. Se olisi helpottanut suunnittelua ja selkeyttänyt myös työntekijöiden ajatuksia, herättänyt tajuamaan, ettei maahanmuuttajille mikään asia ole itsestäänselvyys.

9 POHDINTA

Opinnäytetyön prosessi ja sen tuloksena syntynyt produktio onnistuivat kokonaisuutena hyvin. Aikataulutus antoi riittävästi tilaa myös produktion eli oppaan tekstin muokkaamiselle työelämän taholta nousseiden kehittämisideoiden pohjalta. Hyvät kontaktit työelämätahoon sekä avoin palautteen anto mahdollistivat oppaan muokkaamisen mahdollisimman hyvin tarpeita vastaavaksi.

Oppaan käytöstä on kokemuksia vasta koekäytön ajalta. Työelämätahon oman alansa asiantuntijamielipiteiden ja kohderyhmän mielestä kokemukset oppaan käytöstä ovat olleet positiivisia ja oppaasta tulee olemaan hyötyä maahanmuuttajaperheiden kanssa työskenteleville työntekijöille sekä maahanmuuttajaperheille.

Jos opas joskus tulevaisuudessa käännetään muille kielille, esimerkiksi thaikieleksi, albaniaksi tai vietnamiksi, laajenee kohderyhmä entisestään. Oppaan suomenkielisyydessä on kuitenkin hyvätkin puolensa. Vanhemmat, joilla on halua ja motivaatiota saada tietoa vanhemmuudesta ja muista oppaan osa-alueista, harjaannuttavat opasta lukiessaan samalla suomen kielen taitoaan ja tutustuvat vanhemmuuteen liittyviin käsityksiin ja sanoihin suomeksi. Haasteeksi jäävät vanhemmat, joilta puuttuu suomen kielen taito kokonaan. Erityisesti heidän kohdallaan opas on tärkeä työväline työntekijöille, joiden on helpompi keskittyä asian selittämiseen puheella, kuvin ja elein, kun itse asia on selkeästi jäsenneltynä oppaassa. Myös tulkin kanssa asiointi helpottuu, koska käännettävät asiat ovat valmiina paperilla ja lauseet ovat lyhyitä ja selkeitä käännettäviksi. Tällöin asian ytimen tai esimerkiksi vaikean sanan selittämiseen jää enemmän aikaa. Opasta voidaan käyttää työvälineenä myös vanhempien kanssa, jos heidän kielitaitonsa on jo kehittyneempää. Tällöin oppaan on tarkoitus antaa aiheita keskustelulle, nostattaa ajatuksia ja herättää kysymyksiä, joita voidaan pohtia yhdessä.

Oppaan sisällön rajauksessa onnistuimme mielestämme hyvin. Muissa samantyyppisissä oppaissa ongelmana on koettu erityisesti niiden pituus. Nyt tehty opas on lyhyempi ja siinä on kerrottu pääasiat, joiden on tarkoitus antaa ajateltavaa ja herättää keskustelua. Työelämätaholta ja asiakkaista nousseet tarpeet määrittivät oppaan sisällön ja mielestämme opas vastaa tarpeisiin hyvin. Oppaan pituus mahdollistaa myös paremmin oppaan kopioinnin ja sen jakamisen vanhemmille.

Olemme opinnäytetyön prosessin aikana oppineet hyödyntämään moniammatillisen verkoston osaamista ja kehittäneet omaa kykyämme toimia yhteistyössä osana tätä verkostoa. Sosionomin ammatissa on tärkeää pystyä kohtaamaan asiakas ihmisenä ja kunnioittamaan hänen mielipiteitään ja itsemääräämiskeuttaan. Oppaan tekoprosessin aikana omien ennakkoluulojen kohtaaminen ja asioiden pohtiminen oli hyvin opettavaista. Prosessi avasi keskusteluja, joissa oppi myös itse paljon erilaisuudesta ja sen kunnioittamisesta sekä omista asenteistaan. Omat valmiutemme keskustella vanhemmuudesta ovat lisääntyneet prosessin myötä, erityisesti monikulttuuristen vanhempien kohtaaminen sekä uskallus kysyä ja kyky selittää asioita on kasvanut.

Oppaan teko ja erityisesti helppolukuisen tekstin tuotto oli haastavaa ja erittäin opettavaista. Oppaan kuvitus oli myös haastavaa ja siihen olisi voinut varata vielä paljon enemmän aikaa. Jatkossa oppaan teemoista voisi kehittää version, jossa kuvat olisivat pääosassa. Teemojen kuvaaminen kuvin olisi haastavaa, mutta silloin laajenisi myös käyttäjäryhmä erityisesti vasta vähän aikaa Suomessa asuneisiin monikulttuurisiin perheisiin. Kielitaidon kehittyessä voisi olla mahdollista ottaa rinnalle oppaan nykyinen versio, jolloin myös kielen oppimisen tukeminen ja asioiden käsittely suomalaisin sanoin mahdollistuisi.

10 EETTISYYS JA KRITIIKKI

Oppaan teemojen valinta vaati kriittisyyttä. Onko teemat valittu eettisesti oikein perustein? Oli suuri haaste löytää olennaisin tieto juuri tälle käyttäjäryhmälle. Toimintaympäristön ja asiakkaiden havainnointi mahdollisti teemojen valinnan juuri sen toimintaympäristön tarpeisiin, mistä tarve oppaalle nousi. Työn luotettavuutta lisää myös työelämätahon aktiivinen osallistuminen oppaan muokkaukseen sekä testaus asiakkailla. Oppaan kielellinen toteutus ei ehkä kokonaan onnistunut, sillä oppaan kieli olisi voinut olla vieläkin ymmärrettävämpää. Kritiikkiä tuli koululta siitä, uskaltaisivatko asiakkaat myöntää, etteivät ymmärtäneet mitä oppaassa tarkoitettiin. Uskomme kuitenkin, että jos he pystyvät käymään keskustelua aiheista ja kysymään sekä alleviivaamaan kohtia, joita eivät ymmärtäneet, olisi täysi ymmärtämättömyys tullut ilmi oppaan testausvaiheessa. Opasta olisi voinut testata laajemmalla joukolla asiakkaita, nyt testaus jäi suppeaksi. Ehkä laajemman testaamisen kautta olisikin ilmennyt, että oppaan teksti on liian vaikeaselkoista maahanmuuttajavanhemmille.

Opas on yksi osa monikulttuurista työtä ja sen toteutustapaa. Opas ei ole sidoksissa yhteen toimipisteeseen, vaikka se onkin tehty tietyn toimipisteen tarpeiden pohjalta. Opasta voi käyttää työvälineenä ja keskustelun avaajana myös muissa perheiden palveluissa, joissa kohdataan monikulttuurisia vanhempia, kuten esimerkiksi päivähoidossa kasvatuskäytäntökeskusteluissa, neuvolassa sekä lastensuojelussa. Jokainen opasta käyttävä työntekijä voi soveltaa sitä asiakkaan tarpeiden mukaan esimerkiksi käymällä läpi vain ne teemat, joissa kokee asiakkaan tarvitsevan tukea.

Voi myös kysyä, kumpi hyötyy oppaasta enemmän: asiakas vai työntekijä? Oppaan tarkoitus on helpottaa työntekijän työtä sekä auttaa heitä tukemaan ja vahvistamaan vanhempien vanhemmuutta. Tuleeko perimmäinen hyöty siis vanhemmalle, joka työvälineen avulla saa tukea vanhemmuuteensa ja alkaa ehkä pohtia asioita, vai jääkö hyöty työntekijälle, jonka on helpompi avata keskusteluja vanhemmuudesta oppaan avulla.

LÄHTEET

Alitolppa-Niitamo, Anne 1993. Kun kulttuurit kohtaavat. Helsinki: Otava.

Alitolppa-Niitamo, Anne, Moallin, Mohamed & Novitsky, Anita 2006. Monikulttuuriset vertaistuenryhmät ohjaajan opas. Helsinki: Väestöliitto.

Deacon, Caroline 2008. Your toddler's development. Lontoo: Hoddler Headline.

Ensi- ja turvakotien liitto 2006. Väkivallan keskellä eläminen on aina vahingollista lapsille -tiedote. Viitattu 20.7.2009.

<http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/liitto/tiedotteet/?x1564214=1564219>.

Haverinen, L. & Martikainen, M. 1999. Kotitalouden toiminnan kasvattavan merkityksen tiedostaminen: kolmen perheen vuorovaikutuksen analyysi. Helsingin yliopisto. Kotitalous- ja käsityötieteiden laitoksen julkaisuja 5.

Helminen, Marja-Liisa & Iso-Heiniemi, Mari 1999. Vanhemmuuden roolikartta, Käyttäjän opas. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Hepola, Annamari 2005. Kulttuuriin kasvattaminen. Monikulttuuristen perheiden valintoja lasten kasvatuksessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradu- tutkielma. Viitattu 12.7.2009. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18196/URN_NBN_fi_jyu-2005262.pdf?sequence=1.

Jantunen, Heikki 1997. Lyhyt johdatus selkokieleen.

http://vanha.verkkouutiset.fi/arkisto/Arkisto_1997/7.helmikuu/SELKO.HTM.

- Jarasto, N., Lehtinen, T. & Nepponen, K. 1999. Hiljaa hyvä tulee. Jyväskylä: Gummerus.
- Jarasto, Pirkko & Sinervo, Nina 1997. Alle kouluikäisen lapsen maailma. Helsinki: Gummerus.
- Kangas, Riitta, Gullichsen, Päivi & De Michele, Pirjo-Leena 2001. Nettiradio Mikaeli.
- Kapiainen, P. 2001. Kädet opettavat ajattelemaan. Keski-suomalainen 6.5.2001, 25.
- Katajamäki, Matilda & Gýlden, Outi (toim.) 2009. Suomalainen vauvakirja. Helsinki: Otava.
- Kinnunen, U. & Mauno, S. 2002. Työ ja perhe-elämä vanhempien ja lasten näkökulmasta. Teoksessa A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Jyväskylä: PS-Kustannus, 99–118.
- Kulkki-Nieminen, Auli 2002. Selkokielen ja yleiskielen eroista. Teoksessa Virtanen, Hannu (toim.) Selko-opas. Kehitysvammaliitto. Helsinki: Kehitysvammaliitto. 35–36.
- Lahikainen Anja-Riitta, Punamäki, Raija-Leena & Tamminen, Tuula 2008. Kulttuuri lapsen kasvattajana. Helsinki: WSOY.
- Lähteenmäki, M. 2004. Monikulttuuristen lasten identiteetti. Teoksessa: Heikkilä, E., Viertola-Cavallari, R., Oksi-Walter, P. & Roos, J. (toim.) Monikulttuuriset avioliitot sillanrakentajina. Siirtolaisuusinstituutti: Web Reports No. 2. Viitattu 12.7.2009.
<http://www.migrationinstitute.fi/db/articles/pdf/webreports2.pdf>.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto i.a. 3–4-vuotias lapsi. Viitattu 11.7.2009.
http://jkk.mll.fi/lapsi_kasvaa_ja_kehittyy/3-4vuotias.php?dir=/lapsi_kasvaa_ja_kehittyy.

Marttunen, Mauri 2005. Riittävän hyvä vanhemmuus. Kansanterveys-lehti. 09/2005.
http://www.ktl.fi/portal/suomi/julkaisut/kansanterveyslehti/lehdet_2005/9_2005/riittavan_hyva_vanhemmuus 11.7.2009.

Oksi-Walter, P. 2004. Monikulttuuristen parisuhteiden ja perheiden dynamiikka käytännön näkökulmasta tarkasteltuna. Teoksessa: Heikkilä, E., Viertola-Cavallari, R., Oksi-Walter, P. & Roos, J. (toim.) Monikulttuuriset avioliitot sillanrakentajina. Siirtolaisuusinstituutti: Web Reports No. 2. Viitattu 11.7.2009.
<http://www.migrationinstitute.fi/db/articles/pdf/webreports2.pdf>.

Parisuhdevihkonen vekaraperheen vanhemmille 2004. Helsinki: Väestöliitto.

Ranta, Niina 2006. Askel eteenpäin -opas vanhemman ja lapsen välisen kiintymyssuhteen tukemiseen. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Järvenpään yksikkö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Rissanen, Laura 2004. Arjen askareet. Vanhempien ja lasten yhteiselle tekemiselle antamat merkitykset. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradu- tutkielma. Viitattu 11.7.2009.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/8792/G0000477.pdf?sequence=1>.

Räty, Minna 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Tammi.

Siirtolaisuusinstituutti. Ulkosuomalaisparlamentti. 2004. Monikulttuuriset avioliitot sillanrakentajana. Heikkilä, Elli; Viertola-Cavallari, Ritva; Oks-Walter, Päivi & Roos, Jonna (toim.) Web Reports No 2. Viitattu 11.7.2009.

<http://www.migrationinstitute.fi/db/articles/pdf/webreports2.pdf>.

Vekaravihkanen pikkulasten vanhemmille 1999. Helsinki: Väestöliitto.

LIITE 1. Opas

LAPSI JA VANHEMPI MAAHANMUUTTAJAPERHEESSÄ

AJATUKSIA JA TIETOA ARJEN TUEKSI

Vanhemmuus lapsen parhaaksi

Kaikki vanhemmat miettivät, ovatko he hyviä vanhempia. Ei ole yhtä oikeaa tapaa olla hyvä isä tai äiti. Jokainen vanhempi tuntee oman lapsensa parhaiten ja toimii lapsensa parhaaksi.

On luonnollista tuntea epävarmuutta, kun lapsia kasvatetaan uudessa kulttuurissa.

Ympäristö ja kulttuuri, jossa vanhemmat ovat itse kasvaneet, on erilainen kuin missä he nyt lapsiaan kasvattavat.

Luottamusta ja uskoa omaan vanhemmuuteensa* vahvistavat onnistumisen kokemukset ja perheen hyvinvoinnin parantuminen.

*vanhemmuus= vastuu lapsesta

Kasvatuksen* ja vanhemmuuden kysymyksiä on hyvä pohtia. On hyvä miettiä omia tapojaan ja niiden vaikutuksia perheen hyvinvoinnille.

Vanhemmuuden vaikutukset näkyvät ehkä vasta vuosien päästä. Lapsuus vaikuttaa lapsen tulevaisuuteen. Sen takia lapsen tarpeisiin vastaaminen ja vanhempana toimiminen on tärkeää. Lapsuuden kehitysvuodet ovat elämän tärkeintä aikaa kotimaasta riippumatta.

Kaikkien maiden kasvatuskulttuureissa on hyviä ja huonoja puolia. Tärkeää olisi miettiä, mitkä keinot toimivat omassa perheessä nyt. Vaikka paluu kotimaahan olisi mahdollista joskus, on tärkeää kasvattaa lasta nyt. On myös tärkeää muistaa, että Suomesta tulee lapselle maa, jossa hän on kasvanut. Lapsi ei ehkä osaa kaivata vanhempiansa kotimaahan.

*kasvatus= lapselle opetetaan tapoja ja lasta rakastetaan

Kulttuuri, vanhemmuus ja uusi yhteiskunta

Se, miten ihminen elää ja ajattelee on kulttuuria. Myös käyttäytyminen ja tavat kuuluvat kulttuuriin. Maahanmuuttajat kohtaavat uudessa kulttuurissa vieraita asioita.

Uusien asioiden ymmärtäminen vaatii aikaa. Muuttuvat tilanteet ja asiat vaikeuttavat vanhempien kasvatustehtävää. Lapsuus nähdään erilaisena eri kulttuureissa.

Kulttuurissa jaetaan yhteisiä kokemuksia ja merkityksiä. Sama tapahtuu vanhemman ja lapsen suhteessa.

Vanhempien oma lapsuus vaikuttaa heidän toimintaansa kasvattajina. Eri kulttuurien kasvatustavat ovat erilaisia. Se voi aiheuttaa hämmennystä tai ahdistusta.

Päivähoito ja koulu toimivat perheen tukena kasvatustehtävässä. Lapsi viettää suuren osan päivästänsä päivähoidossa tai koulussa ja oppii uuden kulttuurin tapoja. Vanhempien voi olla vaikea ymmärtää lapsensa uusia tapoja ja mielipiteitä. Lapsi voi myös kokea tilanteen hankalaksi ja ristiriitaiseksi.

Vanhempia voi pelottaa, että vieras kulttuuri vahingoittaa lapsen kehitystä ja kasvua. Huolestuminen on luonnollista. Asioiden pohtiminen yhdessä perheen kanssa auttaa ymmärtämään tilanteita.

Lapsi on iloinen ja tuntee olevansa turvassa, kun hän on perheensä kanssa.

Lapsen mukana arjessa

Vanhemmat ovat lapsen tärkein tuki, kun hän sopeutuu uuteen yhteiskuntaan. Kulttuuriin sopeutuminen on prosessi. Se on usein lapsille nopeampaa ja helpompaa kuin aikuisille. Se asettaa haasteita vanhemmuudelle. Eri tahdissa sopeutuminen uuteen kulttuuriin saattaa aiheuttaa riitaa perheessä. Riita voi syntyä siitä, mikä on oikein ja väärin tai miltä jokin asia tuntuu. Esimerkiksi vanhempien kurinpitotapa voi olla erilainen kuin Suomessa. Se voi tuntua lapsesta pahalta.

Kun uusi maa tulee tutuksi, luottamus omaan vanhemmuuteen vahvistuu. Silloin vanhempi osaa myös paremmin ohjata lastaan.

Sosiaaliset taidot

Sosiaalisten taitojen* kehittyminen alkaa syntymästä. Taidot kehittyvät iän myötä. Yhdessä toisten lasten kanssa olemalla lapsi oppii sosiaalisia taitoja. Lapsi harjoittelee muiden kanssa toimimista ja yhteisiä sääntöjä. Toisten lasten kanssa harjoitellaan myös huomioon ottamista, oma-aloitteisuutta ja tunteiden ilmaisua sekä erimielisyyksien ratkaisemista.

Aikuinen auttaa lasta sosiaalisten suhteiden solmimisessa. Hän neuvoo, miten erimielisyydet selvitetään ja miten omista oikeuksista pidetään kiinni.

*sosiaaliset taidot= lapsi osaa olla muiden ihmisten kanssa

Lapset ovat yksilöitä. Sosiaalisten taitojen oppiminen tapahtuu hyvin eri tavalla. Tärkeää lapsen kanssa taitoja harjoitellessa on, että aikuinen kuuntelee ja ymmärtää lasta.

Koko perheen yhdessäolo mahdollistaa lasten kokemusten kuuntelun. Yhdessä vietetty aika on tärkeää lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin kannalta.

Lapsi ottaa mallia sosiaalisessa käyttäytymisessä myös vanhemmiltaan ja sisaruksiltaan.

Hyväksyminen ja rakkauden näyttäminen

Hyväksytyksi ja arvostetuksi tulemisen tunne on tärkeää lapselle. Lapsi kokee oman arvonsa sen mukaan, miten häntä kohdellaan. Se, miten vanhemmat puhuvat lapsestaan ja hänen käyttäytymisestään, (esimerkiksi tuhma, itkuinen, ihana, taitava) vaikuttaa lapsen kuvaan itsestään.

Vanhemman olisi hyvä näyttää, että hän arvostaa lasta ja hyväksyy lapsen juuri sellaisena kuin tämä on.

Rajat & turvallisuus

Rajojen* asettaminen on tärkeä osa vanhemmuutta. Vanhempien olisi hyvä sopia perheen säännöistä ja lapsille asetettavista rajoista. Vanhempien samanlainen suhtautuminen auttaa lasta oppimaan perheen yhteiset säännöt. Maahanmuuttajaperheissä joudutaan usein sovittelemaan vanhoja ja uusia tapoja yhteen. Lapset tutustuvat uusiin tapoihin päiväkodissa ja koulussa sekä kavereidensa perheissä. Myös vanhempien on hyvä tutustua uuteen kulttuuriin.

Rajojen asettaminen voi tuntua joskus vaikealta. Silloin kannattaa ajatella mikä on lapselle ja koko perheelle parhaaksi. Lapsi tarvitsee vanhempiensa ohjausta ja tukea kasvulleen.

*rajat= aikuisen asettamat säännöt siitä, mikä on oikein tai väärin

Ilman rajoja lapsi voi tuntea turvattomuutta. Hän voi näyttää pahaa oloaan esimerkiksi käyttäytymällä aggressiivisesti tai levottomasti.

Vanhempien tehtävänä on antaa lapselle turvallinen kasvuympäristö, jossa lapsi voi kokeilla rajojaan ja uhmata vanhempiensa kieltoja. Rajojen kokeilu on luonnollista. Se kuuluu lapsen kehitykseen. Kun lapsi ei tottele kodin sääntöjä, pitää vanhemman puuttua tilanteeseen.

On tärkeää, että vanhempi ei sano lastaan huonoksi lapseksi. Aikuisen täytyy selittää mitä lapsi teki väärin. Esimerkiksi toisen lapsen lyöminen ei tee lyöjästä huonoa, vaan itse lyöminen on väärin.

Vanhemmuus ja päihteet

Vanhempien runsas päihteiden* käyttö kotona vahingoittaa lasta.

Riidat, huolenpidon puute* ja rajojen puuttuminen voivat vaarantaa lapsen kehityksen. Edes toisen vanhemman terve välittäminen lapsesta ja perheen elämän säännöllisyys voivat suojata lasta päihdeongelmien haitoilta.

*päihteet= alkoholi, lääkkeet, huumeet

*huolenpidon puute= aikuinen ei huolehdi lapsesta

Vanhemmuus ja fyysinen kuritus

Maahanmuuton jälkeen vanhemmat saattavat kokea menettävänsä hallinnan omaan ja lastensa elämään. Se voi aiheuttaa vaikeuksia perheelle.

Voi tuntua, että ei hallitse omaa eikä perheensä elämää. Vanhempi voi tulla vi-haiseksi ja ahdistua. Vanhempien kyky hallita ja käsitellä tunteitaan toimii malli-na lapselle. Hyvien ja huonojen tunteiden näyttäminen kuuluu vanhemmuuteen. Lapsen on hyvä nähdä, miten vanhempi toimii esimerkiksi kun hän on vihainen. Tärkeää on myös nähdä, miten tilanne ratkaistaan. Huutaminen tai riehuminen ei ole lapselle hyviä malleja. Väkivalta* on lapsen kasvulle ja kehitykselle haital-lista, vaikka se ei kohdistuisikaan suoraan lapseen.

*väkivalta= esimerkiksi lyöminen, potkiminen, nipistäminen, tukasta vetäminen

Väkivalta perheessä on väärin. Kaikenlainen fyysinen kuritus, myös tukistukset ja nipistykset, on kielletty Suomen laissa*. Lasta ei lain mukaan saa alistaa, ku-rittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti.

Laki turvaa myös vanhempien oikeuksia. Vanhemmilla on oikeus saada viran-omaisilta apua kasvatustehtävässään.

*laki= tiukka sääntö, jonka mukaan on toimittava

Lapsuus ja kehitys

Lapsen kasvuun ja kehitykseen kuuluvat tietyt vaiheet. Ne voivat koetella vanhempien jaksamista. Kehitysvaiheet* vaikuttavat lapsen käyttäytymiseen. On helpompi iloita lapsensa taidoista, kehityksestä ja luonteesta, kun ymmärtää kehitysvaiheisiin kuuluvia asioita.

*kehitysvaihe= miten lapsi oppii uusia taitoja

0-2-vuotias lapsi

Lapsen perusturvallisuus* syntyy ensimmäisen ikävuoden aikana.

Perusturvallisuus vaikuttaa kaikkiin myöhempiin kehitysvaiheisiin.

On tärkeää, että vanhemmat tiedostavat toimintansa vaikutuksia lapsen kehitykseen. Lähekkäin oleminen, hellittely ja sylissä pito ovat tärkeää vauvan päivittäistä hoitoa.

*perusturvallisuus= hyvä olla

Lapsen minäkuva* kehittyy noin kuuden – kymmenen (6-10) kuukauden iässä.

Tämä voi saada lapsen tuntemaan olonsa turvattomaksi. Tällöin lapsi haluaa olla vanhempiensa lähellä koko ajan. Vanhempia voi hermostuttaa lapsen käytös. Lapsi tarvitsee silloin turvallisen sylin. Sylistä voi kokeilla kauemmas lähtemistä ja palata takaisin kun turvattomuuden tunne kasvaa.

Vanhempien on hyvä ymmärtää, että lapsen muuttuneelle käytökselle on syy. Minäkuvan kehittyminen kuuluu lapsen normaaliin kehitykseen.

*minäkuva= kuinka lapsi kokee itsensä, itsetunto

Lapsi alkaa liikkua enemmän noin seitsemän- kymmenen (7-10) kuukauden ikäisenä. Hän yrittää liikkua, kaatuu ja raivostuu, kun liikkuminen ei onnistu haluamallaan tavalla.

Lapsi laittaa kaiken suuhun ja tunnustelee asioita suullaan. Suun liikkeiden kehittämisellä on suuri merkitys puheen kehittymiselle. On hyvä antaa lapsen kokeilla suullaan erilaisia esineitä. Lapsen ulottuville ei kannata jättää pieniä esineitä. Lapsi voi tukehtua niihin.

Lapsi väsyvä helposti uuden oppimisesta. Hän voi olla kiukkuinen tai itkuinen. Uni häiriintyy myös helposti.

Juokseminen tai tavarank heittäminen kuuluvat omien taitojen kokeiluun. Ne eivät ole vanhemman kieltojen uhmaamista. Uuden kokeileminen auttaa lasta oppimaan.

Lapsen tulee saada harjoitella taitojaan. Vanhempien pitää huolehtia, ettei lapsi satuta itseään harjoittellessaan.

Lapsi tarvitsee kasvaessaan myös leikkiä. Aikuinen voi leikkiä lapsen kanssa. Hän voi järjestää päivärutiiniin myös leikkiaikaa.

Lapsi harjoittelee leikkimään toisten lasten kanssa. Riitely ja samoista leluista tappelu kuuluu asiaan. Tämä vaihe on käytävä läpi, jotta lapsen kehitys voi mennä eteenpäin. Lapsi tarvitsee aikuisen mallia ja ohjausta.

3-4-vuotias lapsi

3-vuotias lapsi on iloinen ja vauhdikas. Hänellä on paljon kysymyksiä. Lapsen mielikuvitus* on vilkasta. Lapsen rohkaiseminen ja kehuminen on tärkeää. Niillä on suuri vaikutus lapsen itsetunnon kehittymiseen.

Lapsi tarvitsee runsaasti huomiota vanhemmiltaan. Jos lapsi kokee, ettei häntä huomata tai kuunnella, hän saattaa kiukutella vanhempien huomion saamiseksi. Vaikeista tunteista puhuminen vanhempien kanssa on tärkeää. Myös hyväksytyksi tuleminen kiukun keskellä on tärkeää.

*mielikuvitus= ajatukset, ideat

Lapsella on oikeus tunteisiin. Vanhemman ei pidä pelätä lapsen tahtoa ja kiukua. Uutta opetteleva lapsi kokee epäonnistumisen hetkiä. Aikuisen kannattaa kannustaa lasta yrittämään uudelleen. Myös pettymyksen tunne on osa lapsen elämää. Näin lapselle kehittyy oikeanlainen kuva omasta itsestään ja opituista taidoista.

3-vuotias lapsi kaipaa leikkeihinsä jo kavereita. On tärkeää, että lapsi tapaa muita lapsia ja leikkii heidän kanssaan. Silloin lapsi oppii sosiaalisia taitoja, vaikka yhteinen leikki ei aina onnistukaan.

Kolmen vuoden iässä lasta kiinnostavat kaikki asiat. Hän kyselee ja haluaa saada kysymyksiinsä vastauksia.

Lasta saattaa alkaa mietityttää esimerkiksi vauvojen alkuperä. Tästä johtuen lapsi tutkii sukuelimiään. Hän saattaa ihmetellä vanhempiensa vartaloita ja niiden eroja. Lapsi huomaa, että itsensä koskettelu tuntuu mukavalta. Lapsen suhtautuminen alastomuuteen ja omaan kehoonsa on luontevaa. Vanhempien ei pidä pelästyä tai kieltää lapsen kokeiluja. Itsensä tutkiskelu kuuluu luonnolliseen kehitykseen.

4-5-vuotias lapsi

4-vuotias on omatoiminen ja innokas tekemään asioita. Hänestä on mukavaa tehdä asioita yhdessä vanhempiensa kanssa.

Lapsen mielikuvitus kehittyy. Se voi saada lapsen pelkäämään. Todellisen ja mielikuvituksen raja on vielä vaikea ymmärtää. Lapsi saattaa pelätä asioita, joita ei ennen pelännyt. Lasta ei saa vähätellä tai pilkata pelkojensa vuoksi. Erityisesti yksin jättäminen pelkojen kanssa pahentaa asiaa. Asioista pitää puhua ja kuunnella lasta. Syliin ottaminen usein rauhoittaa lapsen mielikuvitusta. Vilkas mielikuvitus voi saada lapsen kertomaan asioita, jotka eivät ole totta. 4-vuotias lapsi valehtelee harvoin tarkoituksellisesti. Lapsen kanssa voi keskustella asiasta. Hänelle kannattaa selittää, mitkä asiat ovat mielikuvitusta ja mitkä totta.

4-vuotias liikkuu paljon. Se näkyy myös leikeissä. Liikunnalliset leikit ovat usein hurjia ja rohkeita. Lapsi tarvitsee mahdollisuuksia kokeilla voimiaan ja nopeutetaan. Näin lapsi harjoittelee uusia liikkeitä.

4-vuotias lapsi vertaa itseään kavereihin. Lapsen itsetunnon* kehitykselle on merkitystä sillä, miten hän pärjää muiden samanikäisten joukossa. Vanhemmat voivat auttaa lastaan ajattelemaan positiivisesti itsestään ja omista taidoistaan kehumalla.

*itsetunto= tapa, jolla ihminen suhtautuu itseensä, hyväksyy itsensä

5-6-vuotias lapsi

Lapsen luonteenpiirteet ja persoona tulevat esiin selvemmin. Kiukunpuuskat ja tunteiden vaihtelu ovat osa arkea. Lapsi kaipaa vieläkin lämmintä syliä ja lohdutusta.

Lapsi saattaa arvostella itseään voimakkaasti. Lapsi voi esimerkiksi pitää omaa askarteluaan muiden lasten töitä huonompana. Aikuisen kannattaa tukea ja innostaa lasta.

Hassuttelu, hellittely ja arjen toimien jakaminen vanhemman kanssa ovat lapselle edelleen tärkeitä.

Kun lapsi hermostuu, hän voi huutaa ja kiukutella voimakkaammin ja ilkeämmin kuin ennen. Aikuinen auttaa lasta puhumaan asiasta kiukun loputtua.

Kaverit ovat 5-vuotiaalle tärkeitä. Ystävyyssuhteet alkavat olla kestävämpiä. Riitaa ei tule enää niin helposti. Lapsi osaa neuvotella asioista. Kavereiden mielipiteet vaikuttavat lapsen mielipiteisiin.

Sukupuoliasiat kiinnostavat lasta. Tyttöillä ja pojilla voi olla ensimmäisiä ihastumisia vastakkaiseen sukupuoleen.

Lapsi ymmärtää oikean ja väärän eron. Hän voi kokea voimakkaita kiukun tunteita, jos tuntee tulleen kohdelluksi epäreilusti. Lapsi ajattelee asioita entistä enemmän. Yhteinen keskustelu asioista aikuisen kanssa on tärkeää lapselle.

Leikillä on edelleen suuri merkitys lapsen kehittymisen ja oppimisen kannalta. Leikkiin kannustaminen ja leikkiajan rauhoittaminen on erittäin tärkeää.

YHTEYSTIETOJA**Monikulttuurinen perhekerho Topaasi**

p. 09 2949 2399

Keravan sosiaali- ja terveystyökeskus

Ajanvaraus p.09 2949 1

Sosiaaliohjaaja (maahanmuuttaja-asiat) p. 09 2949 2615

puhelinaika maanantai-perjantai klo 13–14.00

Keravan perheneuvola

Puhelinaika tiistaisin ja torstaisin klo 12 – 13, p. 09 2949 2563

Keravan seurakunnan diakoniatyökeskus

Puhelinaika tiistai – torstai klo 9.00 – 11.00, p. 09 4784 8353

(ei edellytä seurakunnan jäsenyyttä)

Perheväkivaltatilanteessa soita yleiseen hätänumeroon 112.

Vantaan turvakoti p.09 8392 0071.

Pääkaupunkiseudun turvakoti p. 09 477 7180

Monika-naiset p. 09 7279 9999